7 KASIM 1960 SAYI : 32

Kurucu Meclis Mesele

AKİS

HAFTALIK AKTÜALİTE MECMUASI

TARIK GÜRYAY
Yassıadanın Bekçileri

Soğuk havalarda GRiPiN almayı ihmal etmeyiniz

MİDEYİ BOZMAZ KALBİ VE BÖBREKLERİ YORMAZ

Baş, diş, adale, sinir ağrılarını derhal keser.

Bayanların muayyen zamanlardaki sancılarına karşı başarı ile kullanılır.

Kininli Gripin 4 saat ara ile günde 3 adet alınabilir.

A K İ S

Haftalık Aktüalite Mecmuası

Yıl: 6, Cilt; XIX, Sayı: 328

Yazı İşleri

*Rüzgârlı Sokak Ovehan **Kat** 3 Daire7*
***Tel:** 11 89 92 P. K. 582 - Ankara*

*

İdare :

Denizciler Caddesi 23/B
*Rüzgârlı **Matbaa** Tel: **11** 52 21*

*

İstanbul Bürosu

Cağaloğlu, Türkocağı C. Gürsoy Han
***Tel** : 27 12 07*

*

Başyazar

Metin Toker

*

***AKİS** Neşriyat Ltd. Şirketi **adına** imtiyaz sahibi ve yazı işlerini fiilen **idare** eden mes'ul müdür*

Kurtul ALTUĞ

*

Karikatür :

TURHAN

*

Fotoğraf :

Hüseyin EZER
Associated Press
Türk Haberler Ajansı

*

***Klişe** :*

Doğan Klişe

*

Müessese Müdürü : .

Mübin TOKER

Bu mecmua Basın Ahlâk yasasına uymayı taahhüt etmiştir.

Abone şartları :

3 aylık	**(12 nüsha)**	**: 10.00 lira**
6 aylık	**(26 nüsha)**	**: 20.00 lira**
1 senelik	**(52 nüsha)**	**: 40.00 lira**

İlân şartları :

Santimi : 20 lira
3 renkli arka kapak : 2.500 TL

İlân isleri :

Telefon : 11 52 21

*

Dizildiği yer:

Rüzgârlı Matbaa

Basıldığı yer :

Güneş Matbaacılık T.A.Ş.
Basıldığı tarih! 6.11.1960
FİYATI l LİRA

Kapak resmimiz

Tarık Güryay

Yassıadanın Kumandanı

Kendi Aramızda

Sevgili AKİS Okuyucuları,

Bu sayıda bir defa daha YURTTA OLUP BİTENLER kısmımız, YASSIADA DURUŞMALARI kısmımızın önünde bulunmaktadır. Bunun sebebi, iç politikayla alâkalı bir takım konuların umumî efkârda duruşmalardan bile fazla ilgi toplamasıdır. Ancak son iki sayımızda aksettirdiğimiz havanın aksine, bu defa iç politikaya eğilenler memnun gülümsemekte, orada kendilerini üzen değil, sevindiren hâdiseler bulmaktadırlar. Son bir hafta Üniversite meselesi yaygın bir hayal kırıklığı doğurmuş, çok kimse kara gözlüklerini bir defa daha kılıflarından çıkararak gözlerine takmışlar ve yüreklerine taş basmaya hazırlanmışlardır. "Bizim memlekette işbaşına gelenler birbirinden farklı olmaz. İlk günlerin iyi davranışları, tatil lâfları, geniş müsamahası iktidar koltuğu altta ısınmaya başlar başlamaz yerlerini sert davranışlara, haşin sözlere, katı bir müsamahasızlığa devreder. Ondan sonra da, mukadder âkibete kadar millet çile doldurur" sözü dudaklara yeniden takılmıştır.

Ama şu son bir kaç gün içinde iç politikada, kara gözlükler tekrar kılıflarına girmiştir. Üniversite meselesinde hatanın tamiri cihetine gidilmesiyle yetinilmemiş, mânası anlaşılmaz bir tutum olan partilileri "persona non grata" sayma modası tamamile ortadan kalkmıştır. Bu mecmuanın hazırlanmakta olduğu sırada Ankarada normal sivil hayata geçiş hazırlıkları Milli Birlikçiler, ilim adamları ve yarın iktidarı İster istemez devralacak siyasî parti temsilcileri tarafından elele yapılıyordu. Demokrasinin bir "siyasî partiler rejimi" olduğu, bunu unutmanın insanı salim neticelere götürmediği, partilerden şikâyetlerin bulunabileceği, fakat pnlara düşmanlık ilân etmenin ancak bir takım sapık ideoloji sahiplerinin işine geleceği hakikatleri parlak şekilde anlaşılmıştı. Bunun sebebi, son hâdiselerin ışığı altında bir takım şahısların, bir takım zümrelerin ve bâzı çevrelerin gerçek yüzlerinin ortaya çıkmış olmasıdır.

AKİS bu sayısında, YURTTA OLUP BİTENLER sayfalarında işte bu son hâdiseleri bütün tafsilatıyla ye perde arkasında oynanan taraflarıyla anlatmaktadır. "Millet", "İnkılâp" ve "M. B. K." yazıları Ankaradaki AKİS kurmayı tarafından hazırlanmıştır. "Üniversite" yazısı ise, Ankara ve İstaribuldaki AKİS'çilerin müşterek çalışmaları neticesi ortaya çıkmıştır. YURTTA OLUP BİTENLER sayfalarımızı tamamladığınızda, öyle sanıyoruz ki işlerin İyiye doğru gitmekte olduğu hususunda bir intibaa varacaksınız. Bu, hakikaten, memleketin bugün tuttuğu istikamettir.

Yassıadadaki ekibimizin verdiği haberler ve hazırladığı yazılar bu sayıda gene mecmuanın en büyük kısmını işgal etmektedir. YASSIADA DURUŞMALARI sayfalarımızın bu sayıdaki hususiyeti, "Adanın içi"ni gözler önüne sermesidir. Mecmuanın kapağını süsleyenler, meşhur Adanın komutanı ile iki yardımcısıdır. "Adanın içi" başlıklı yazıda onları yakından tanıyacak, şahsiyetlerini öğreneceksiniz. Bunun dışında, AKİS'in ekipleri hiç bir tarafta çıkmamış bâzı bilgileri toplamaya muvaffak olmuşlardır. Bu bilgiler çok merak edilen bir hususa, düşüklerin Yassıadadaki hayatlarına ve kafalarından geçenlere aittir. Meselâ bir Orta Amerika memleketi Cumhurbaşkanının, 29 Ekim bayramımızı tebrik eden protokoler telgrafı, hâlâ Cumhurbaşkanı sandığı Celâl Bayarın adına göndermiş olmasının yarattığı karışıklık sizleri güldürecek, Celâl Yardımcının feryatları şaşırtacak, Menderesin türkçe yazmakta çektiği müşkülât üzecek, bunun gibi bin teferruat ise AKİS'in istihbaratının ne kadar kuvvetli olduğunu gösterecektir.

AKİS, okuyucularının devam eden, hattâ artan alâkası karşısında haftada iki defa çıkma temposunu muhafaza ediyor. Yassıada duruşmalarım, günlük gazetelerin ve radyoların günügününe verme zaruretiyle bölmeleri, AKİS'i, bunları derlitoplu veren tek yayın organı haline getirmiştir. Bu yüzdendir ki Yassıada duruşmalarının kitabım hazırlama işini üzerine alanlar AKİS'ten faydalanmak için müsaade talep etmişlerdir. Hatırlanacağı gibi, Türkiye radyoları Hürriyet şehitlerinin cenazelerinin kaldırıldığı gün yaptıkları yayında 28 Nisan - 27 Mayıs hâdiselerini geniş nisbette ve satır satır AKİSİ okuyarak Türk milletine anlatmışlardı.

AKİS, var gücüyle ve bazen kısan takatini aşan bir gayretle okuyucularının alâkasına lâyık olmaya çalışmaktadır, daima çalışacaktır.

Saygılarımızla AKİS

Cilt: XIX, Sayı: 328

A K İ S

HAFTALIK AKTÜALİTE MECMUASI

7 KASIM 1960

YURTTA OLUP BİTENLER

Millet

Elele

Bu hafta Ankarada, inkılâp Türkiyesinin yeni bir devresi açıldı. Şim diye kadar 27 Mayıs hareketi bir belirli -ve hakikate uymayan- şekilde tefsir olunuyor, testiyi kıran da, götüren de aynı sepet içinde mütalea ediliyor, muteber adam diye sâdece sinamekiler rağbet görüyorlardı. Sanki İnkılâp bâzı Öz evlatlarını reddetmişti. Bir muhalif partinin safları içinde düşükere karşı mücadele edenler, hattâ böyle bir partiyle plâtonik alâkası bulunduğu sanılanlar 'tehlikeli adam" muamelesi görüyorlardı. Bu, idarenin tarafsızlığının pek mübalâğalı şekilde anlaşılmasının neticesiydi ve doğrusu istenilirse düşük kuyruklarına cesaret vermekten başka işe yaramıyordu. Zira böyle davranışlar ortaya "kardeş kavgası ihtimali vardı, kavgacıları ayırdık" edebiyatının atılmasını mümkün kılıyor, düşük kuyrukları "Canım, bizimkiler haksız ama, ötekiler pek mi haklı" şarkısını seslerinin bütün kuvvetiyle söylüyorlardı. Bu kuyruklardan Orhan Seyfi Orhon, işte buna güvenerek ciddî ciddî İsmet İnönünün niçin Yassıadaya veya bir başka adaya sürülmediğini sormak cüretinde bulun muştu.

Şimdi, kompleks devrinin kapandığı anlaşılıyor. Kurucu Meclise ait hazırlıkların bu konuda en selâhiyetli kimseye, bir partiye mensup olup Olmadığı düşünülmeksizin havale edilmiş bulunması İhtilâli gerçekleştiren çeşitli zümreler arasındaki buzların çözülmesine doğru ilk adımı teşkil etmiştir. Partili, partisiz herkes, artık İnkılâbın hizmetindedir ve İkinci Cumhuriyetin temelleri şer kuvvetlerine karşı savaşmış olanlar tarafından elele atılacaktır. Bunları birbirine düşürmek isteyenler, bunlardan birine dayanıp ötekine karşı manevralara girişenler yeni bir haftaya başlamak üzere bulunduğumuz şu günlerde tam bir hayal sukutu içindedirler. Bir müddet dalgalanan sular durulmuş, ama baraberlerinde bir de fayda getirmişlerdir.' Bu sular üzerinde devlet gemisini yürütmekle mükellef olanlar cereyanların ne derece kudretli olduğunu sezmişler, bütün kuvvetleri aynı istikamette seferber etme lüzumuna kani olmuşlardır. Bu, takdir edilecek bir realizmin delilidir ve açılan devre geçen haftanın sonunda bütün memleketti derin bir memnunluk uyandırmıştır. Milli Birlik Komitesinin yanında çalışacak ve onunla birlikte mesuliyeti -hiç olmazsa fikri bakımdan- paylaşacak teşekkül faaliyete geçtiğinde mahzuru ortaya çıkan gizlilikten de eser kalmayacak ve normal siyasi hayatın başlangıcı gerçekleşmiş olacaktir. İyi niyet taşıyan ve gerçek Atatürkçülüğü prensip edinen herkes yeni cephenin gönüllü eri olarak çalışma fırsatına sahiptir. Şimdiye kadar kenarda kalması tercih eden kuvvetler artık seferber Olacaklar ve güç terini İhtilâlin olduğu gibi, İhtilâl sonrasının dâ emrine vereceklerdir.

Bu yüzdendir ki yeni haftaya Türk milleti siyah gözlüklerini çıkarmış girmektedir ve bir yuvarlak lâf olarak değil, bir gerçeğin ifadesi olarak Türkiye iyiye, güzele doğru gitmektedir.

İyi ve güzel elbette ki batı dünyasının anladığı mânada Demokrasidir

Kalabalık bir **halk** topluluğu

Gönüller ve fikirler kenetlendi

M.B.K.

Bir viraj almıyor

Çizgili lâcivert elbiseli, kır saçlı adam Meclisin koridorlarında bir aşağı bîr yukarı dolaşıyor, elinde tuttuğu zarfları arada bir yokluyor ve sık sık kapıya bakıyordu. Ceketinin önünü açmış olan kır saçlı adamın birilerini beklediği her halinden belli oluyordu. Nihayet dayanamadı ve yanından geçmekte olan kendi yaşlarında birine:

"— Binbaşım, yahu su Alpaslanla Sami Küçüğü arayıver. Bulursan hemen gelmelerini söyle, zira toplantı başlıyacak." dedi.

Binbaşım diye hitap ettiği adam, başıyla askerce bir selâm verdi:

"— Başüstüne albayım"

Çizgili lâcivert elbiseli adam gene turunu atmağa devam etti. Telâşından bir şey eksilmemişti. Kır saçlarını bir iki kere düzeltti ve telefon kulübesinden çıkan binbaşıya gözle-

Haftanın İçinden

Prof. 'luk Sanatı

Metin TOKER

Üniversitelerimizin üzerinde bir an esen fırtına durulmuş, kara bulutlar dağılma yolunu tutmuştur. İlim adamlarının bu defa gösterdikleri celâdet, gençliğin vakur fakat azimli davranışı, basının sakin ama mantıkî tutumu, nihayet Millî Birlik Komitesine hâkim olan basiret ve müsamaha sayesinde tehlike geçiştirilmiştir. İlim müesseselerimiz, hem de başlarında hadiseden evvelki rektörler, tam bir muhtariyet içinde gençlerimizi yetiştirme vazifelerine' devam edeceklerdir. Haksızlığa uğramış öğretim üyelerinin ise kürsülerine iade olunacağı hususunda şeref sözü verilmiştir. Şimdi, gözler üniversitelerimize çevrilmiştir.

Üniversitelerimizde bir tasfiyenin yapılman lüzumunu, başta öğretim üyelerinin ta kendileri, bugün inkâra kalkışacak aklı başında tek insan yoktur. Arkada kalan buhranlı günlerde, Millî Birlik Komitesinin tasarrufunun, mucip sebebi değil, şekli ve yolu bakımından doğru görülmediği hemen herkes tarafından belirtilmiştir. İnkılâptan bu yana geçen günler, haftalar ve aylar üniversitelerimizde o istikamette bir hareket boş yere beklenmiştir. Zaten Millî Birlik Komitesinin idealist üyelerinin sabrını taşıran ve onlara "masum hata" larını işleten de bu olmuştur. İnkılâp idaresi Üniversiteyi ikaz etmiştir, basın Üniversitenin dikkatini çekmiştir, gençlik sesini gürültüyle yükseltmiş, kendine düşen teşebbüsleri yapmıştır. Buna rağmen, ne bir ses, ne bir nefes! Bunun, üniversitelerimiz bakımından puvan kaybettirici bir tarafı bulunduğu muhakkaktır. Gerçi sayın Sıddık Sami Onar, fırtına patlak verip durulduktan sonra bir ayıklama için yeni ders yılının açılmasının beklendiğini bildirmiştir. Şüphesiz, hatalı bir tutum. Üniversitelerimiz, gerekli bünye sağlamlaştırma ameliyesini tatil aylarında yapsaydı ve yeni ders yılma yepyeni bir kadro, yepyeni bir ruh içinde girseydi çok daha iyi ederdi. Mamafih olan olmuştur ve geriye bakmaktan ziyade gözleri ileriye çevirmekte fayda vardır.

Karakuşî hüküm mahiyeti taşıyan meşhur af kararları tarafsız bir komisyon tarafından inceleneceğine ve düzeltmelerin üniversite muhtariyeti çerçevesi dahilinde gerçekleşeceğine göre bu, umumî ve artık âdil bir bünye sağlamlaştırma ameliyesinin müstesna fırsatını teşkil edecektir. Üniversite, kendi içindeki tasfiyeyi bizzat yaparken memleket umumi efkârını tatminle mükellef bulunduğunu, ne eksiğin, ne fazlanın müsamahayla-karşılanacağını mutlaka hatırında tutmalıdır. Varlıkları bilinen profesör, ya da yeni çıkan doçent klikleri ameliyeyi ters istikametlere sevkederse bu, Üniversitenin prestijine karşı hayatî bir darbe teşkil eder ve muhtar olmaya, hatta saygı görmeye layık bulunmadığını belli eden ilim, bir dahaki fırtınada arkasında ne dürüst öğretim üyesini, ne basını, ne gençliği ve nede Millî Birlik Komitesinin basiretiyle müsamahasını bulur. Böyle bir tehlikeyi önlemenin tek çâresi, kolları sıvamadan evvel tasfiyenin hangi ölçüler içinde yapılması gerektiğini tesbit etmek ve bunu açıkça bildirmektir.

Profesörler hakkındaki ithamların bir kısmı,. İlk bakışta haklı gibi görünmekle beraber Adeta eşyanın tabiatına dahil kusurlardır ve bunların izalesine çalışmak havanda su döğmekle birdir. Bu kusurlara sahip profesörler elendi mi, yerlerine gelecek olanlar ve belki de ilim bakımından eskilerden zayıf bulunanlar mutlaka aynı şekilde davranacaklardır. Kürsü hocalarının kürsü mensuplarına haşin, hoyrat, müsamahasız davranmaları, hattâ onlara esir muamelesi yapmaları biraz mesleğin hususiyetleri arasındadır ve dünyanın her tarafında bu böyledir. Arjantinden Japonyaya ve Japonyadan -eğer üniversitesi varsa- Hindistana her profesör, hissi de olsa kendisine alt sebeplerle kürsüsü mensuplarından istediğini yükseltir, istediğini ezer. Bu yüzdendir ki akademik kariyer daimi bir mücadele sahasıdır ve her zaman sâdece ilmi kuvvetlilerin değil kurnazlığı fazlaların da şöhrete kavuşmaları hiç bir yerde önlenememektedir. Önlenemeyen bir başka kusur küçük kıskançlıkların, basit menfaatlerin, çekememezliklerin, ayak altına karpuz kabuğu yerleştirme faaliyetlerinin tıpkı sahne hayatında olduğu gibi ilim müesseselerinde de bir nevi "olmazsa olmaz" vasfı taşımasıdır. Hususî hayata gelince, dünyaca takdir edilen her profesörün bir mukaddes peder ömrü sürdüğünü söylemek için fazla saf olmak lâzımdır. Kızlara düşkünlükten cinsî sapıklığa, ziyadesiyle müsamahadan sarhoşluğa pek çok kusur her sınıftan insan gibi akademik kariyer mensupları arasında da kurbanlar bulmaktadır. Ama bu kusurlar bir skandale, bir zabıta vak'asına konu teşkil etmedikçe adeseler altında büyütülmemekte, üniversite çatısının altında yapılmayan marifetler hiç kimseyi alâkadar etmemektedir. Politik faaliyetlere gelince, politikaya illâ karışmak elbette ki şart değildir ve iktidarlara dalkavukluk etmek bir suçtur ama etliye, sütlüye hiç katılmaksızın bir hocanın kendi ilmi dışındaki sahaya taşmayı reddetmesi çok görülen hallerdendir. Nihayet her insandan mutlaka kahraman olmasını beklemek haksızlıkların ta kendisidir.

İhtilâllerden sonra cemiyetlerde patlak veren his kasırgaları ortasında bu pek basit hakikatlerin gözden kaçması ihtimali büyüktür. Bizim 147'ler arasında böyle sebeplerden dolayı ve sâdece melek olmadıkları -o da, söylentilere bakılarak- istihbar edilmiş bulunduğu için affa uğramışlar vardır. Halbuki, insanlardan melek olmaları istenilerek adalet dağıtılmaz. Bu, imkânsızdır.

1960 Türkiyesinde üniversite kürsüsüne yakışmadıklarından şikâyet edilen kimseler, bambaşka kusurların sahibidirler. Alçakça davranmış olmak ' bunlardan bir tanesi, ilim diye gazete sütunlarında zehir dağıtmak bir başkası, saygıdeğer profesörlük payesini ticaret metaı haline getirmek bir diğeri, nihayet ilmî kifayetsizlik, esersizlik, çalışmama ve bilgiyi arttırmama hepsinin üstündeki af sebepleridir. Bunları ancak gene üniversitelerin yetkili organları tayin edecek kudrette, seviyede bulundukları içkidir ki dıştan gelen müdahale hemen bütün müesseselerin müşterek tepkisiyle karşılaşmıştır. Zaten muhtariyetin gerçek mânası da devlet içinde devlet kurmak değil, haksız ölçülerle hareket edecek kuvvetlerin hışmından bu ilim mabedini korumaktan ibarettir.

Ama Üniversite, önünde açılan bu fırsattan gerektiği gibi faydalanamazsa aynı tepki, hiç kimse hayale kapılmasın, mutlaka istikamet değiştirerek bu defa ona karşı gösterilecektir. Sosyal kanunlar hükümlerini yürüteceklerdir.

riyle, ne olduğunu sordu.

Binbaşı:

"— Bulamadım. Herhalde yola çıkmış olacaklar" dedi ve selâmladı.

Kır saçlı adamın adı Ekrem Acunerdi. Millî Birlik Komitesi üyesi ve Genel Sekreter yardımcılarındandı. O gün Komite, mûtad toplantılarından İkincisini yapacaktı. Küçük ile Türkeş, saatler 14.30'u gösterdiği halde henüz gelmemişlerdi. Acuner, işte Komitenin bu iki güzide albayını bekliyor ve nedense sabırsızlanıyordu.

Hakikaten, geride bıraktığımız haftanın sonlarıyla bu haftanın başında Milli Birlik Komitesi son derece dolu saatler geçinil. Bir kere, Üniversiteye ait iki kanun, Milli Birlik Komitesi Üyelerinin kem zamanını almış, hem de onları akisleri dolayısıyla bir hayli yormuştu. Geçenin geç Vakitlerine kadar süren toplantılardan çıkıldığında dinç askerler, gece talimlerinde olduğundan fazla yorgun düşüyor ve evlerine gittiklerinde kendilerini yatağa bîtap bir halde atarak deliksiz uykuya dalıyorlardı. Geride bıraktığımız haftanın sonu bu yorgunlukla geçmiş, hele Üniversiteler Kanununun tâdiliyle ilgili tasarının tartışılması, hazırlanması ve çıkarılması dinç askerleri hayli uykusuz bırakmıştı. Komite, her iki kanun da çıktıktan sonra birer yorgunluk kahvesi içmek için çalışmalarına iki gün ara verdi. Ancak bu, faaliyetlerin durması demek değildi. Zira komisyonlar harıl harıl çalışıyorlar ve yeni kanun tasarıları hazırlıyorlardı.

Komite, önemli toplantılarından birini haftanın ortasında perşembe günü yaptı. Bu, bâzı kanun teklif ve tasarılarının müzakeresinden ziyade, bir sohbet toplantısıydı. Toplantıya Devlet ve Hükümet Başkam Cemal Gürsel de iştirak etti ve bütün toplantı boyunca General her günlünden çok fazla konuştu. Konu yeni bir gidişin tartışmacıydı. Milli Birlik Komitesi Üyeleri, Paşalarının tavsiyelerini, aksaklıkların giderilmesi için neler yapmak lâzım geldiğini dinlediler. Onlar da fikirlerini söylediler ve umumiyetle Gürsele hak verdiler. Komite pek fazla "partüerüstü" kalmıştı. Bâzı çevreler bu partilerüstü lâfını mükemmel istismar etmlşleı ve neler neler ortaya atmamışlardı. Komitede ikilik vardı! Bâzı belirli albaylar, C.H.P. ne tamamen cephe almışlardı! Genç yüzbaşılar da bunları destekliyorlardı! Pek yakında C.H.P. liler de Yassıadayı boylıyacak, o zaman memleket güllük gülistanlık olacaktı! Buna mukabil Komitenin bir diğer kısmı bu fikirde değildi! Bunlar mutedil gruptu, falan filân.,

Sami Küçük
Basireti temsil ediyor

Bulanık su avcılarının, su yüzüne çıkıp kendilerini göstermeğe başlamaları ve bir takım olayları vatan sathında işlemeğe koyulmaları, Millî Birlik Komitesinde bir yeni davranışa yol açtı. İşte bu yüzdendir ki geçen haftanın ortasındaki gün yapılan toplantı hem pek faydalı, hem de bu tip

Muzaffer Yurdakuler
Çalşan beyin

avcıların kulağına kar suyu kaçırmak bakımından son derece verimli oldu. Gerçi bu haftanın başında başkentte, gene köşebaşlarını tutmuş, gene yeni bir olay bekleyen bir yığın adam mevcuttu. Ama Milli Birlik Komitesinin son hâdiseler karşısındaki tutumu bunları ürkütmüştü. Komite, siyasî partilerden faydalanma zamanının geldiğine kanaat getirmişti. Partilerüstü tâbirinin ağızlarda sakız yapılıp bir takım maksatlı kişiler tarafından istismarı önlenmeliydi. Bu şahıslar o derece ileri gitmişler, işi o kadar azıtmışlardı ki, Devlet ve Hükümet Başkanına bile mani düzmeğe başlamışlardı. Efendim, gerçi Hipodromda Cemal Paşa İsmet Paşayı yanına çağırmıştı; çağırmıştı ama, esinin de gelmesini arzulamış ve böylece İnönü ile yalnız-kalmayı ve muhtemel bir görüşmeyi önlemişti! Bu söylenirken unutulan, o gün Cemal Paşa ile İsmet İnönünün on dakika kadar başbaşa konuşmuş olduklarıydı. Konuşma sırasında aralarında nenin geçtiği meçhuldür. Bilinen, mülakatın sonunda iki Generalin 'pek neşeli bulundukları ve konuşmadan memnun olduklarını belirten gevrek kahkahalar attıklarıydı.

Perşembe günki hasbihal işte bu konular üzerindeydi. Kurucu Meclis tasavvuru Komite üyelerini, doğrusu istenirse, düşünceye sevketmişti. Gerçi henüz ortada bir şey yoktu ama, Meclis meselesi yeni bir durum yaratacaktı. Siyasi partilerin içinde hep "Çirkin Politikacılar" yoktu. Oradaki birçok değerli devlet adamından bu Mecliste faydalamlabilinecekti. Üstelik, Komite Üyeleri işin tam zamanında yapıldığından emindiler ve Paşalarina güvenleri vardı.

Olmazdı ki..

Hakikaten, partilerüstü kelimelerinin artık bir tarafa atılmasının, ama şimdiye kadar bu prensip üzerinden yürünmesinin bâzı sebepleri mevcuttu. Genç kurmaylar, ihtilâlin ilk günlerinde bunun faydalı olacağını ummuşlardı. Üstelik, az da olsa bir fayda sağlanmıştı. Bu kelimeler, bir zümrenin diğerine ne sebeple olursa olsun hâkimiyetini önlemişti. Komitenin partilerüstü tutumu iki tehlikeli küçük, fakat gürültücü güruhu zaptırapt altında tutmuştu. Bunların biri "Domuzuna Demokratlar", öteki "Azgın Halkçılar"dı. Kendi partilerinin de belâsı olan bu gruplar sinmişlerdi. Ama-zararı faydasından büyük olmuş re Millî Birlik Komitesi çoğu zaman güç durumlara düşmüştü. Yerinin ehli adamlar bulunamamış, ısmarlama Bakanlarla devleti idare etme güçlüğü kendini göstermişti. Hele parlâmento çalışmalarında ihtisas İsteyen

birçok işler, İhtilâlin öncülerinin hayli bocalamalarına sebep olmuştu.'

Daha ikinci aydan itibaren bugün gerçekleşen değişikliğe ihtiyaç duyulmuştu. Bazı Komite üyeleri Geçici Anayasaya konan maddenin tâdili yoluna gidilmesini bile teklif etmişlerdi. Bu maddeye itirazlar, ekseriyetin fikri henüz başka okluğundan neticesiz kalmıştı. Ekseriyet, birkaç sebepten ötürü prensibin muhafazasını uygun görüyordu. Bu sebeplerin başında, Demokrat Parti adında bir partinin o saman henüz kapatılmamış olması geliyordu. Böyle bir teşebbüs lahana turşusuyla pehriz hesabına dönecek, ihtilâlin öncüleri iki ay evvel verdikleri sözden iki ay Sonra rücû etmiş olacaklardı. Üstelik, başlarına bir yığın da gaile çıkacaktı. Şayet O sıralarda böyle bir teşebbüse girişilse D. P. nin dışarda kalmış kuyrukları derhal dikilecekler ve dünkü efendilerine ağız dolusu küfürler savurup memleket işlerinde çorbaya tuzlarını karıştırmağa kalkışacaklardı. İşte bu sebeptendir ki Millî Birlik Komitesi üyeleri geçen hafta sonlarında yaptıkları sohbeti o zamanlar yapamamışlardı.

Ama, bugünkü şartlar dahi, Komiteden C.H.P. düşmanlığını kendisine bayrak yapmasını isteyenleri memnuniyetsizliklerini ifadeden geri bırakmadı. Sütunlarında Başgillerin, Siyavuşgillerin ve o tip eski arize sahiplerinin barındığı Yeni Sabahta Menderesin mahut ideal arkadaşı ve Örtülü ödenek listesi mensubu Safa Kılıçlıoğlu bir başyazı yazdırttı. Yazıda Kurucu Meclis hazırlıklarına bir C.H.P. mensubunun, Prof. Turhan Feyzioğlunun memur edilmesinin "politika hayatımız bakımından çok nâzik ye hassas bir durum yarattığı" ifade olunuyordu. Bir sondaj mahiyetindeki yazı, zihinlerin tırmalanmakta olduğunu belirterek devam ediyor ve pes perdeden "bu hatadan dönülmesi fazileti"nin "sayın Devlet Reisi"nden beklendiği söyleniyordu". Haftanın sonunda çıkan başyazı temsil ettiği güruhun tutumu hakkında fikir vermesi bakımından alâka çekti. Bu güruh, Komiteyi itmek istedikleri İstikametten Komitenin zamanında dönmüş bulunması karşısında partiyi kaybedenlerin telâşı içindeydi.

Günlük işler

Komite üyeleri böyle sohbetlerin yanında günlük işleri de geri bırakmadılar. Komitenin gündemi 15 maddeden aşağı düşmüyordu. Yeni kanunlar, yeni teklifler birbirini kovalıyordu. Bunların içinde en önemlisini bu haftanın içinde gündeme alınan bir teklif teşkil etti. Albay Küçük tarafından yapılan teklif Af Kanununun biraz daha şümullendirilmesiyle ilgiliydi. Genç ihtilâlcilere belli ki "İhtilâl büyük, af küçük" dövizi pek dokunmuştu. Üstelik kısmi af, istenileni vermemiş, ceza evlerinde birbiri ardısıra karışıklıklara yol açmıştı. İş böyle olunca, affi biraz genişletmek gerekiyordu. İşte bu sebepten ötürü, hazırlanan kanun teklifi Komitenin gündeminde iki gün müddetle yer aldı ve ancak ikinci gün, üzerinde çalışılmağa başlandı. Kanun teklifi, öyle bir çırpıda geçirilecek şeylerden değildi. Ayrıca 37 kişilik Meclis, D.P. grubuna kıyasla son derece titiz çalışıyordu. Kurmaylar işi ince eleyip İlk dokuyorlar, artık en az hata yapabilmek için ellerinden geldiği kadar çalışıyorlardı. Kanun önümüzdeki haftanın başına yetiştirilecekti.

Alpaslan Türkeş - Osman Köksal

Gözde Albaylar

Komite üyelerinin günlük işleri arasında bir de murakabeyle vazifeli oldukları bakanlıklara ait meseleler bulunuyordu. Komite üyeleri vakit buldukça bu bakanlıklara uğruyor ve işlerin nasıl gittiğini kontrol ediyorlardı, ihbar müessesesine nihayet verilen işler biraz iyiye gitmişti. Bakanlıklarda memurlar ellerini sakaklarından çekip dosyaların Üzerine eğilmeğe başladılar. Durum normale avdet etmiş gibiydi. Henüz tam randımanla çalışılmıyorsa da yavaş yavaş işler düzene giriyordu. Hele devlet dairelerindeki tahkikat kurulları kalktıktan sonra daireler biraz nefes alabilme İmkânını bulmuşlardı.

"Dört albayın aşkı"

Milli Birlik Komitesi içinde dört albay vardı ki hakikaten işleri başlarından aşkındı. Başbakanlık müsteşarlığından ayrılan Alpaslan Türkeş, Komite üyesi olarak rahata kavuşmuş değildi. Gününün büyük bir kısmını Meclisin kasvetli koridorlarında veya ışığı az odalarında geçiriyordu. Elinde devamlı surette taşıdığı kabarık evrak çantasıyla Türkeş, Komitenin her halü-kârda kuvvetli adamlarından biri olarak biliniyordu. Bir başka albay ise Sami Küçüktü. Kısa boylu, az konuşan, sert tavırlı Albay Küçük de Türkeşten aşağı kalmıyordu. Günün her saatinde Albay Küçüğü telâşlı adımlarla dolaşır görenler gülümsemekten kendilerini alamıyorlardı. Küçük hakikaten her yerde hazır ve nazırdı. Üniversite heyeti mi? Albay Küçük orada oluyordu. Bir temsilci mi gelmişti? Albay Küçük gene oradaydı. Bunun yanındı Komitenin gündemine giren hemen her kanun tasarısında Küçüğün eme ğini aramak lazımda. Bir başka albay daha vardı ki, Köşkle Meclis arasında mekik dokuyordu. Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliğini yapan Âlbây Osman Köksal elindeki şişkin çantasıyla Meclis koridorlarında göründü günde Komitenin toplantıya başlamak üzere olduğu hemen anlaşılıyordu Aceleyle mektup kutusuna bakan Köksal gene aynı aceleyle merdivenleri tırmanıyor ve odasındaki işlerini aynı süratle gördükten sonra eskiden C.H.P. Grupunun toplandığı küçük salona koşuyordu.

Albayların en sakini muhakkak ki Muzaffer Yurdakulerdi. Yaşının çok altında bir dış görünüşe sahip olan

Yurdakuler yüzünden eksik etmediği tebessümüyle Meclis koridorlarında sâkin adımlarla dolaşıyordu. İşlerin peşini aynı sükûnetle takip eden mütebessim Albay, Komite toplantılarında en fazla söz alan üyelerden biriydi.

İstanbul yolcuları

Bunun yanında Komite üyelerinin sık sık İstanbul seyabatları oluyordu. Iştanbulun dertleri tâ başkente kadar geliyor ve Komite üyelerinden birini sürükleyip götürüyordu. İste bu yüzdendir ki haf tanın sonunda genç Kurmay Binbaşı Emenullah Çelebi İstanbul yolunu tuttu. Bu seferki hikâye hakikaten çetrefil bir hikâyeydi ve Binbaşı Çelebi İstanbula hareket ederken düşünceliydi.

Üniversite öğrencilerinin yurt ihtiyacını karşılamak üzere Lalelideki Hava Kurumu apartmanlarının boşaltılması istenmişti. Boşaltma gerekçesinin kuvvetli bir tarafı vardı, bilgilere göre bu apartmanlarda oturanlann pek çoğunun evi, apartmanı, hanı hamamı mevcuttu. Varlıklı kimselerdi.. Seneler senesi burada yok pahasına oturmakta ve devletin kesesinden sefa sürmekteydiler. İş böyle olunca elbette ki bu istismarcı zümre orada barındırılmıyacaktı. Emir kesin ve aceleydi. Ancak Hava Kurumu apartmanlarında oturanların topladığı bir heyet başkente kadar -o da çok güçlükle- gelip durumu bütün çıplaklığıyla Komiteye anlatınca iş tamamen değişti. Gerçi Hava Kurumu apartmanları son derece ucuzdu. Kira olarak verien para şimdiki rayice göre -30 ilâ 100 arasında- gülünç rakamlardı. Ama oturanların durumu da ancak o kadar vermeğe yeterliydi. Hemen hepsi dul, yetim, şehit ailesiydi. Cüzi paralar almakta ve hayatlarını kıtı kıtına idame ettirebilmekteydiler. Hava Kurumu apartmanları sakinleri arasında ilk bilgilere uyan olsa olsa 15-20 aile vardı. Diğerleri sokağa atıldığı taktirde 1961 kışını çadırda geçirmek mecburiyetinde kalacak insanlardı.

Binbaşı Çelebiyi İstanbula götüren, işte bu meseleydi. Eğer gelen heyetin dediği doğruysa, genç binbaşı epeyce terliyecek ve Üniversite öğrencilerine karşı bir hayli zor durumda kalacaktı. O zaman yapılacak bir iş kalıyordu. Zengin aileleri çıkarmak, diğerlerini olduğu yerde bırakmak! İşte, geride bıraktığımız haftanın ortasında genç binbaşıyı uçuran uçak Yeşilköy hava alanına indiğinde Emenullah Çelebinin zihninden bunlar geçmekteydi.

Sık sık İstanbula gidip gelen bir başkası Binbaşı Orhan Erkanlıydı.

Ekrem Acuner
Acelesi vardı

Yassıada derdinin yanma bir ara Üniversite meselesi eklenmişti ve Erkanlıya neredeyse başına buz koydurtacak günler geçirtmişti.

Balonlar senfonisi

Başkentte işler bu minval üzere giderken Komitenin dinç kurmaylarını sıkacak bazı söylentiler şehri dolaşıyordu. Bunlardan bir tanesi Eskişehirde bâzı ayaklanmalar olduğu ve askeri kuvvetlere karşı konduğuydu. Kan gövdeyi götürmüştü. Söylenti başkente o kadar çabuk yayıldı ki bir anda gazete bürolarının veya merkezlerinin telefonları işlemeye başladı. Hele Havadisçiler telefonlarına pek sıkı sarılmış ve haberi alıp İstanbula geçirmek için doğrusu pek fazla gayretlenmişlerdi. Ama dağ fare bile doğurmadı, işin aslı pek eğlenceliydi. Eskişehirde adamın biri manda kesmişti. Mandanın kanları ahırın kapısından sızmış, polis bir hâdise var zannıyla mandanın kesildiği mahalli basmıştı. İşte manda hikâyesi başkente deve hikâyelerini bile unutturacak mübalâğayla gelmiş ve üstad ellerde pek güzel işlenmişti.

İkinci söylenti diğerinden de eğlenceliydi. Kuyruklar boş durmayı sevmiyor olacaklar ki birinci balonun patlatıldığının hemen ertesi günü bir başkasını fezaya salıverdiler. Bu seferki pek müthişti doğrusu. Efendim, Gürsel ile Türkeş arasında hatırı sayılır bir münakaşa geçmişti. Taraflar çok ileri gitmişler, birbirlerine silâh bile çekmişlerdi!

Haber köşebaşlarında kulaklara fısıldanıyor ve manalı baş sallamalarıyla karşılanıyordu. Balon kordiplomatik arasında yayıldı, heyecan uyandırdı, İstanbula kadar aksetti. Ama hâdisenin sonrası bilinmiyordu. Sonra ne olmuştu? İşte, orası meçhuldü.

Başkent sokaklarında balon dolaşmağa başladığında, taraflardan biri -Devlet Başkanı- Başbakanlık binasında Üniversite öğretim üyelerini kabul etmekte, diğeri ise Meclis koridorlarında dolaşmaktaydı. Mamafih artık böylesine uydurmalar fazla rağbet görmüyor, çıkmasıyla bitmesi bir oluyor ve her şeye rağmen kervan yürüyordu.

İnkılâp

Bir Meclis kuruluyor

Uzun boylu, güleç yüzlü adam, kalın gözlüklerinin altından arkadaşlarına gülümseyerek baktı ve sonra demir kapının zilini bir defa uzun, iki defa da kısa çaldı. Demir kapı gıcırtıyla açıldı. Koltuklarının altında çantalar taşıyan beş aydınlık yüzlü adam, kendilerini hürmetkar bir tavırla selâmlıyan esmer odacıya mukabelede bulundular ve içeriye, girdiler. Bulundukları yer bir salondu. Salonun nihayetindeki başkanlık odasına geçildi. Oda daha ziyade bir kütüphaneyi andırmaktaydı. Pencerelerin içlerinden masaların üstlerine kadar her taraf kitaplarla doluydu. Beş adam, üzerini kitapların kapladığı masanın etrafına geçtiler ve şişkin çantalarını önlerine alarak çalışmağa koyuldular.

Hâdise, haftanın sonunda birgün, Âşıklar Yoluyla Adakale Sokağının kesiştiği yerdeki muazzam inşaatın bitişiğindeki bahçe içinde bir evde cereyan ediyordu. Evin önündeki üç çam ağacı, soluk ışıklar altında muhteşem bir tablo manzarası arzetmekteydi. 'Adakale Sokağının Âşıklar Yoluyla kesiştiği kavuşaktaki 28 numaralı bina tarihi bir çalışmaya sahne oluyordu. Tarihi çalışma, başkent çevrelerinde ve bütün memlekette akisler yaratan Kurucu Meclis çalışmalarıydı.

Haftanın başında, Kurucu Meclis çalışmalarının organizatörü Turhan Feyzioğlu, vazifeye başlama emrini alır almaz hemen paçaları sıvamış ve evvelâ mesai arkadaşlarını, sonra da çalışma mahallini seçmişti. Arkadaşları, ilmi değerleri müsellem olan Aksoy, Derbil, Arsel ve Savcı, çalışma mahalli ise Türk Hukuk Kurumunun mütevazi merkeziydi.

Beş kişilik ilim heyeti, vakti de-

ğerlendirme esası üzerine kurulmuş bir çalışmaya koyuldular. İlk günki çalışma iki ayrı safha arzetti. Heyet, önce meselenin umumî prensipleri üzerinde durmakta fayda mülâhaza etti. Neden bir Kurucu Meclis teşkiline lüzum görülmüştü? Neden bu işin 20 gün gibi kısa bir zamanda tamamlanması mecburiyeti vardı? Bütün bu suallerin cevabı, ilk toplantıyı müteakip Feyzioğlu tarafından basma açıklandı. Kurucu Meclisin sebeb-i hikmeti millî ihtiyaçları gözden geçirmek ve Anayasayı bu ihtiyaçlar muvacehesinde ele almaktı. Feyzioğlu bunu kendine has bir üslûpla söyle ifade etti:

"— Milletin zulme karşı direnme hakkının ifadesi halinde, meşru bir iktidar olarak Türk Devletinin İdaresini yüklenmiş olan 27 Mayıs devrimcilerinin yanıbaşında toplanmak ve zinde güçlerin daha geniş Ölçüde 2. Cumhuriyetin kuruluş gayretlerine katılmasını ve bunun tabil sonucu olarak millî birlik ve millî huzurun daha da kuvvetlenmesini sağlamak..."

İşte haftanın sonlarında bir gün Adakale sokağının mütevazi 28 numaralı binasında başlıyan verimli çalışmanın ilk meyvaları böylece alınıyor ve bu komisyonun, malûm ve meşhur Anayasa Komisyonundan pek farklı bir tarzda çalışacağı anlaşılıyordu. Tabii, bundan en ziyade memnun olanlar gazetecilerdi.

Komisyonun çalışması sabahın erken saatlerinde başlıyor ve aralıksız devam ediyordu. Perşembe sabahı faaliyet saat 9.30 da başladı. Toplantıya, Bahri Savcı hariç, bütün üyeler gelmişlerdi. Uzun masanın etrafına geçildi ve ilk gizli celse aktedildi. Bu faaliyet saat 11'e kadar devam etti. Saatlerin 11'i gösterdiği sıralarda tarihî müzakerelere sahne olmağa başlıyan Türk Hukuk Kurumunun kapısında ilk görünen yakışıklılığı ile şöhret yapmış Anayasa Profesörü İlhan Arsel oldu. Onu diğerleri takip ettiler. Hep birlikte Arselin 1938 model bej Forduna binildi ve Siyasal Bilgiler Fakültesine müteveccihen yola çıkıldı. İlim adamları diğer öğretim üyeleriyle istişarelerde bulunmakta fayda mülâhaza etmiş olmalılar ki, Fakültede tam iki saat kalındı.

Zaman şaşıran öğle yemeği

Kurucu Meclis Komisyonunun çalışkan üyeleri Siyasal Bilgiler Fakültesini terke hazırlanırlarken acıktıklarını farkettiler. Yemek akıllarına hiç gelmemişti. Evlere dönüldü ve zamansız bir öğle yemeğinde yorgunluk çıkarıldı. Günün ikinci yarısından faydalanmak üzere saat 15.30 da **Türk Hukuk. Kurumuna gelen ilim adamları tekrar masanın başına geçtiler, çalışmağa koyuldular. Bu çalışmanın mahsulü, aksanı geç vakitlerde Feyzioğlu tarafından basına yapılan açıklama ile alındı. Ancak komisyonun çalışması bu açıklama ile bitmiş olmadı. Evlerinde sâdece bir kaç saat kalan üyeler, tekrar Kuruma döndüklerinde etrafı pek sessiz buldular. Anlaşılan gazeteciler beklemekten yorulmuş ve gazetelerine dönmüşlerdi. üyeler uzun masanın başına bir gün içinde üç defa geçiyor vs mesuliyeti! vaaifenin ilk merhalelerini katetmeğe çalışıyorlardı.**

Masatta baş tarafına oturan Feyzioğlu, sağ tarafına Bahri Savcı ile Muammer Aksoyu, sol tarafına da Süheyp Derbil ile İlhan Arseli aldı. Oturum açılmıştı. Nedense üyeler, di-bahçede bulunan iki yaşlı ağacın gölgesine sığınmağa icbar etti.

Üyelerin titiz çalışması hayli **uzun** sürdü. Hepsi heyecanlı, hepsi şevk dolu idiler. Elleri ve kollarıyla yaptıkları hareketler son derece mühim meselelerin münakaşasına giriştiklerini gösteriyordu. Kurumun mütereddit bakışlı şüpheci odacısı da, aldığı talimat üzerine **sık sik** demir kapıyı aralıyor ve dışarıyı kontrol ediyordu

Saatler ilerledikçe başkanlık odasındaki **sigara** dumanı çekilmez **bir hal aldı. Belli ki Üyeler** hayli sigara sarf ediyorlardı. Tabii bu duman ke**safeti** arasında çalışmak pek **güç olu**yordu. Bunun üzerine Aksoy **yerin**den kalktı **ve** o kendine **has** acelece tavrı ile pencereye yaklaştı, dışarıyı **bir göz** attıktan sonra kitapları aralıyarak pencerenin mandalını çevirdi

Turhan Feyzioğlu basın toplantısında konuşuyor
Gizli bir şey yok

şarıya bir şeyler sızmasından endişe ediyorlardı. Mamafih onlara da hak varmak lazımdı. Zira mesele çeşitli tefsirlere fırsat verilmemesini gerektirecek kadar mühim ve ciddiydi, Bunun için tedbirde kusur edilmedi. Adakale sokağına bakan pencerelerin içine raflardan alman kitaplar yerleştirilerek dışarıya fısıltının bile sızması önlendi. Kendilerini gözetliyen bir çift gözden habersiz, saçları azalmağa yüz tutmuş bu beş aydın baş, 200 mumluk ampulün parlak ışığı altında verimli mesailerine tekrar ve büyük bir hevesle başladılar. Bir çift göz bir gazeteciye aitti. Meraklı muhabir, arkadaşlarıma aksine, tarihi toplantının aktedildiği Türk Hukuk Kurumunu terketmemiş, hâdiselerin inkişafını beklemişti. Ne var ki suratına kapanan demir kapılar onu, içeriye temiz hava girmesini sağladı. Pencerenin açılmasıyla, gecenin sessizliği içinde Adakale Sokağına birbiriyle alakasız gibi görünen bir kaç kelime dökülüverdi. Bu kelimeler "temsil", "anayasa" ve "seçim"di. İnce bir ses, muhatabına "Temsil keyfiyeti, anayasa ve seçim kanunu İtşte, o kadar mühim meseleler ki bunlar" diyor ve ilave ediyordu, "Her birinin üzerinde ayrı ayrı durmak lazım". Muhatabı kalın bir sesle mukabelede bulunuyordu. "Evet evet; Zaten zamanımız az. Prensipleri tespit ettiğimize göre, zannederim işler bundan böyle daha seri gelişebilir". Tam bu sırada, pencerenin önünde hava-1anmakta bulunan, saçlarının kırları hayli çoğalmış Aksoyun gözü, bir ağaç gölgesini kendisine siper etmiş İnce bıyıklı genç bir adama takıldı.

Olan gazeteciye olmuştu. Zira biraz evvel suratına kapanan demir kapı gibi, bu defa da pencere çat diye kapanıyordu. Anlaşılan bu akşam işler iyi gitmiyecekti. Fakat her şeye rağmen gene de sabırla beklemek lâzımdı. Saatin 23.46 yi gösterdiği sırada üyeler "Bu günlük bu kadar yeter" dediler ve çantalarını toplıyarak dışarıya çıkmağa hazırlandılar. Ancak bu hazırlık dışarıya çıkmak için bile sebep teşkil edemedi. Zira işin ayakta cereyan eden faslı başlamıştı. Üyeler ellerini bellerine, ya da masanın kenarlarına dayayarak bu defa da ayakta fikir teatisine koyuldular. Bu müdavele-i efkâr saat 24'e kadar devam etti.

Binanın antresine çıkan üyeler vaktin hayli ilerlemiş olduğunu anladılar ve gayri ihtiyarî saatlerine bak--ılar. Dışarıya ilk çıkan Turhan Feyzioğlu oldu. Bu yorulmak bilmez ilim adamının gözleri ışıl ısıldı. Feyzioğlunu diğerleri takip ettiler. Hep birlikte bahçede bulunan içi boş havuzu dolandılar ve gıcırtılı demir bahçe kapısının önüne geldiler. Dışarda tam bir bahar havası vardı. Kapının önünde yeni bir mevzu, Kurucu Meclis Komisyonu üyelerini meşgul etmeğe başlamıştı. Bu yeni mevzu, Üniversilerde yapılacak rektör seçimleriydi, anlaşılan bu mesele üzerinde yapılan konuşmalar bir nevi kafa dinlendirme mahiyetinde oluyordu.

Demir kapının önünde başlıyan bitmek tükenmek bilmez sohbet, ağaç gölgesinde bekleyen gazetecinin üye---e yaklaşmasıyla birden, kesildi. Üyeler genç adamı selâmladılar ve yollarına devam etmek istediler. Fakat sabırlı muhabir bu sabrının mükâfatını koparmak azmindeydi. Hemen Feyzioğlunun yolunu keserek:

"— Efendim" dedi, "çok bekledik, bir şeyler lütfedin de yorgunluk çıkaralım".

Bu sözler Kurucu Meclis Komisyonu üyelerini pek keyiflendirdi. Feyzioğlu gülerek Bahri Savcıya döndü:

"— Ne dersin hoca? Sen bir şeyler söyle de mesele hallolsun".

Savcı güldü:

"— Söyliyelim, söyliyelim ama henüz bir şeyler yok vallahi. Sâdece gözlerinizden öperim" dedi.

Bu sırada Aksoy söze karışarak:

"— Her halde, basın toplantısındaki malûmattan haberiniz vardır?" dedi ve ilâve etti:' "Zaten bunun dışında da henüz bir şey yok. Bilirsiniz, olursa evvelâ ben söylerim."

Genç gazeteci, Aksoyun bu sözleri üzerine gülümsedi. Zira bu cesur doçentin bir diğer Komisyondaki mücadelesini bizzat takip etmişti.

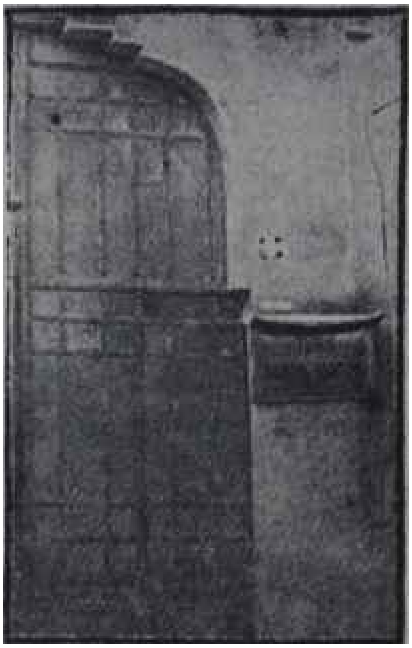
"— Peki efendim... Ne yapalım, biz de evin yolunu tutarız" deyince üyeler hep birden gülüştüler. -

İşler, tam manasıyla nizam içinde, "vakit nakittir" prensibine uyularak hallediliyor ve her yeni inkişaftan basın haberdar ediliyordu. Zaten komisyonun ilk kararı da galiba bu hususta olmuştu. Her şey basma açıklanacaktı.

Üyeler, komisyonun vasıtası halini alan İlhan Arselin 1958 model bej Forduna kuruldular. Arsel kontaktı açtı, marşa bastı. Bir daha bastı. Meret bir türlü çalışmıyordu. Süheyp Derbil, arkadaşlarına veda ederek Adakaleden Ziya Gökalp caddesine doğru kıvrılırken Arselin 1958 Fordu nazlı nazlı çalışmağa başlamıştı. Üyeler, 12 saatlik çalışmadan sonra nihayet istirahata çekilebileceklerdi.

Kurucu meclis Komisyonu çalışıyor
Günlük mesai; 12 saat

Türk Hukuk Kurumu
Tarihi mahal

Komite çevrelerinde akisler...

Cemal Gürselin, **Turhan** Feyzioğlunu vazifeye davet eder mahiyetteki tebliğinden sonra başkent çevrelerinin, üzerinde ziyadesiyle durmağa başladıkları Kurucu Meclis meselesi, Milli Birlik Komitesi tarafından da büyük anlayışla karşılandı. Ne var ki bâzı üyeler, bu ani karardan ve tebliğden, ancak Feyzioğlu işe bilfiil başladıktan sonra haberdar olmuşlardı. Gerçi tasavvur yeni değildi, yeni değildi ama, Komitenin bazı üyelerinin meseleden son dakikada haberdar olmaları bir parça garipsendi. Bazı üyeler, haberin ortaya çıktığı gece telefonlara, "Böyle bir şey yok. Haberim de yok" şeklinde cevaplar vermişlerdi. Anlaşılan, Milli Birlik Komitesinin basiret sembolü Gürsel bu mühim memleket meselesinde süratle karar vermiş ve arkadaşlarının kalben olduğu kadar fikren de kendisiyle birlikte olduklarını nazarı dikkate alarak, işin icra safhasına geçilmesini istemişti. Meselenin Milli Birlik Komitesinde yorumu daha sonraki günlerde yapıldı. Üzerinde durulan tez; bu Meclisin bir Kurucu Meclis değil, bir Danışma Meclisi hüviyetinde olacağıydı. Nitekim, Komitenin çok selâhiyetli bir uzvu çok öceleri bir gazeteci dostuna, Kurucu Meclis konusunda bir sualinden ötürü serzenişte bulunmuş, "Kurucu değil, İstişarî Meclis olacaktır" demiş ve bunu bir mantık silsilesine bağlamış-

tı. Seçim yapacak zaman yoktu. Üstelik, hukukî bakımdan iki meclis arasında bir tefrik yapmak zait olurdu. Komitenin arzusu, memleket meselelerinde kendilerine yardımcı bir "Sivil ekip" teşkil edilmesiydi. Bunun seklini, kurulan komisyon tâyin edecekti. Başkentteki hukukçular da bu teze iştirak ettiler. Meclis, ancak bir Danışma Meclisi olabilirdi. Zira bir Kurucu, Meclis, seçimle teşekkül ettiği taktirde mâna ifade edecek, aksi halde bir oyuncak, bir süs olmaktan ileri 'gidemeyecekti. Eee, seçim de bahis mevzuu olmadığına göre... Ama bir Danışma Meclisi, hele bir fikir forumu olarak memleketin bütün kuvvetlerine siyasî hayata karışma fırsatı verecek, bütün mesuliyetin 37 idealistin omuzlarında kalmasını önleyecek, her şeyden çok kapalılığın tehlikelerini, mahzurlarını yok edecekti.

Ne var ki Komitede aksi tezi savunanlar da yok değildi. Meselâ Dündar Taşer, Millî Birlik Komitesinin Basın Bürosuna uğrayan gazetecilere, "Yenisini kuracağımızdan eskisinin hükmü yoktur" şeklinde bir espri Üs cevap verdi. Tabi! Taşerin bu esprisinin altında hangi tezin yattığını anlamak mümkün olmadığı için umumi efkârın temsilcileri, Komitede hâkim olan tezin gene de birinci şık olduğunda ittifak ettiler. Kurucu Meclis bir teşrii organdan çok, bir danışma organı hüviyetini taşıyacaktı.

C.H.P. de toplantılar

Haftanın sonlarında bir meclis fikri M.B.K. çevrelerinde bu şekilde gelişme gösterirken, C.H.P. nin Karanfil Sokaktaki Genel Merkezinde arka arkaya iki toplantı yapıldı. Toplananlar Merkez İdare Kurulu üyeleriydi. Fakat toplantılara İnönü değil, Aksal başkanlık etti ve Genel Başkan bunlara katılmadı. Müzakere konusu, günün' meselesi olan Meclis hikayesiydi. Toplantılar istişarî bir mahiyet taşıyordu. C.H.P. nin küçük liderleri kendi aralarında bâzı esaslar tespit ettikten sonra İnönüyle beraber yeniden toplanacaklar ve partinin resmi tutumunu kararlaştıracaklardı. Bu yüzden toplantılar bu hafta içinde de devam edecekti.

Görüşmeler sırasında bâzı fikirler üzerinde birleşildi. Evelâ, şu anda bir seçim zamansız bulunduğundan, bir Kurucu Meclis ise ancak milli İrade ile teşkil edildiği takdirde mâna ifade edeceğinden, düşünülen meclisin Danışma Meclisi sınırını aşmaması gerekiyordu Bu, ilk nokta oldu. Bu meclisin teşrii selâhiyeti bu'unmasısı bahis mevzuu olamazdı Bu da ikinci noktayı teşkil etti. Üçüncüsü böyle bir meclis kendiline, konu olarak yeni Anayasayı ve yeni Seçim Kanununu almalıydı. Meclis, 27 Mayıs ihtilâlini hazırlıyan ve gerçekleştiren müesseselerin, tâyinle gelecek temsilcilerinden müteşekkil olmalıydı. Ordu, basın, gençlik, siyasî partiler vesaire gibi...

Meclis, çalışmalarına M.B.K. de katıldığı takdirde mâna ifade edecekti. C.H.P. mesuliyeti paylaşmağa hazır olmakla beraber, bir kuvvetler çatışmasının işleri karıştıracağından korkuyordu. Bu bakımdan içinde bulunduğumuz intikal devresinde M.B. K. nin teşriî ve icraî yetkileri elinde muhafaza etmesine hiç bir itirazı yoktu. Komitenin yanında bir Danışma Meclisi bulunursa tepeden inme tasarruflar, dolayısıyla bir takım hata ihtimali ortadan kalkacak, yıpranmaması millî menfaat bakımından şart olan M.B.K. memleketin en sağlam müesseselerini kendisine yardımcı bulacaktı.

Böylece İkinci Cumhuriyet, milletin elele vermesiyle 27 Mayıs temeli üzerinde yükseltilecekti.

Tabii bunlar beliren ana fikirlerdi ve çalışmalar hem komisyonda, hem Komitede, hem de C.H.P. de devam ediyordu.

Üniversite

Yeni ufuklar

Meclisin koridorlarında iki kurmay, genç bir adama hararetle bâzı şeyleri izaha çalışıyorlardı. Genç adam kâh başını sallıyarak söylenenleri tasvip ediyor, kâh kaşlarını yukarı kaldırarak söylenenlerin yanla olduğunu İşaret ediyordu. Tartışma bir hayli hararetli, bir hayli çekişmeliydi. Kurmaylar söylediklerinde ısrar ediyorlardı. Genç adamsa, ısrara rağmen kelimenin tam mânasıyla tatmin olunmuş sayılmazdı. Nihayet kurmaylardan biri: •

"— Şu komisyon bir kurulsun, göreceksiniz biz haklı çıkacağız. Dervişin muradına ermesine az kalmıştır dedi.

Sözünü bitirince karşısındakine merakla baktı. Sonra üçü de başlarını sallıyarak gülümsediler, İki kurmay çalışmak üzere komisyon odalarından birine yöneldi, genç adam da Meclisin büyük kapısından dışarı çıktı.

Hâdise, bu haftanın ortalarında başkentte cereyan ediyordu. Genç dam AKİS'in bir muhabiriydi ve Üniversite olaylarıyla ilgili haberleri takip ediyordu. Millî Birlik Komitesi üyelerinden tanıdıklarına sorduğubsuale cevap alamamış, onun yerine, hatali da olsa affın gerektiği savunması yapılmıştı. Halbuki gazetecinin aradığı başka şeydi. O, işin püf noktasına parmağını basmak istiyor ve bazılarına göre İmparator, bâzılarına göre ise Hocaların Hocası olan Ord. Profesörün af meselesinde parmağı olup olmadığını soruyordu. Soruyu, kendine göre kurnazca sormaktaydı. Acaba, haklarında tahkikat açılan 1123 öğretim üyesi arasında Sıddık Sami Onar da var mıydı? Hocaların Hocasının da hareketleri, tutumu veya ilmî liyakati üzerinde durulmuş muydu? Genç adamın Komite üyelerinden aıdığı cevap şu oldu:

"— Hoca hakkında tahkikata luzum görülmemiştir."

Ne var ki başkentte, bu hafta başından itibaren kulaktan kulağa bâzı fısıltılar alıp yürümüş ve Sıdkı Sami Onarın, 147 öğretim üyesi affıyla neticelenen Üniversite hâdisesinde parmağı olduğu söylenmeye başlamıştı. Bu biraz da kendisinin Anayasa Komisyonundan Tunaya Gritlinin affedilişi hâdisesindeki tutumu neticesiydi. Hocaların Hocası bâzı kötü dillerin söyledikleri gibi dip te Millî Birlik Komitesinden iki üyenin vazifelerine son verilmesi ni istememişti. Ama Komisyonun koışmalarının aksadığından dert yanmış, işlerin geciktiğinden sızlanmış basına haber aksetmesi karşısında üzüntüsünü anlatmış, lâf arasında hep hasbihal tarzında Tunaya ile Giritlinin bir siyasî partiye taraftar ettiklerini söylemişti. Bunlar te elmişti ve Komitede işlerin çabuk bitirilmesi için Tunaya ile Giritlinin

Sıdkı Sami Onar
Gereğini ifa eden adam

fına lüzum bulunduğu kanaati uyandırmıştı.

Her şeyi bilenler

147 öğretim üyesinin affı da aşağı yukarı -bazı farklarla- bu meseleye benzedi, öğretim üyeleri hakkında tahkikat başladığında Hoca, durumdan haberdardı. Hattâ, bazı kimseler hakkında Millî Birlik Komitesine ışık bile tutmuştu, Doğrusu, Komite üyelerine de hak vermek lâzımdı. Hoca, bu kadar senedir Üniversitenin içinde, bir çoklarının hocalığını yapmış bir ilim adamıydı, O tanımıyacaktı da, genç kurmaylar mı tanıyacaklardı? Tahkikat ne kadar derin ve iyi olursa olsun, Onarın süzgecinden geçecek bir araştırma çok daha fazla sıhhat kazanacaktı. Hattâ İstanbul üniversitesi Rektörünün elinin altında, bâzı öğretim üyeleri hakkında vesikalar da mevcuttu.

Millî Birlik Komitesi işe başlayınca Hoca, kendilerine bir hayli yardımda bulundu. Ama, bundan öteye geçmedi. Listelerin tanziminde, hele af şeklinin tertip ve mizanseninde hiç bir rol oynamadı. Hocaların Hocası, asfiyenin Üniversitenin selâhiyetli organları tarafından, hiç olmazsa onlardan geçirilerek yapılmasını istiyordu. Ama Komite, bir gün 147 *öğre*tim üyesinin vazifeden affedildiğini ilân ediverince bu, Onar üzerinde dahi sürpriz tesiri yaptı. Üstelik hazırlanan listede Hukuk İmparatorunun ilimlerine ve şahıslarına hayranlık duyduğu bir takım kimseler vardı. Komite, anlaşılan, daha başka kaynaklardan da faydalanmış ve objektif davrandığı mütaleasıyla bilinen hatayı işlemişti.

Sıddık Sami Onar yapılması gerekeni yaptı, rektörlükten istifasını verdi.

İşler düzelince

İşte, geçen haftanın sonlarında bir gün Türkiyenin dört büyük üniversitesinde cereyan eden hadise, böyle silsilenin neticesiydi. Milli Birlik Komitesi, -varsa-, hatanın düzeltileğini bildirmiş, bir de beğenilen formül teklif etmişti. Lİsteye dahil olup haksızlığa uğradığını ileri sürenlerin vaziyeti bir karma komisyon tafından tekrar gözden geçirilecekti, Senatolara da söz hakkı veriliyordu. Haksızlığa uğradığı belli olanlar kürsülerine döneceklerdi. Buzlar çözülmüştü.

O gün, üç odacının, içeri kimseyi sokmamak için önünde nöbet tuttuğu İstanbul Fen Fakültesi konferans salonun kapıları, ilk defa olarak saat 21 de açıldı. Göğüslerinde taşıdıkları rozetlerden Hukuk Fakültesinde okudukları anlaşılan bir kız öğrenci

İstanbul Üniversitesinden bir görünüş

Basiretin sesine kulak veren pek çok

grubu, açılan kapıdan çıkmakta olan orta yaşta, gri elbiseli, gözlüklü bir öğretim üyesinin etrafını sardılar. Birşeyi merak ettikleri, heyecanla birbirlerine sokulup, başlarını nerdeyse, yaşlı adamın ağzına kadar uzatışlarından belli oluyordu.

"— Affedersiniz efendim. Seçimi kim kazandı?."

Yaşlı öğretim üyesi, bir an önce etrafını saran bu çemberi yarıp yoluna devam etmek için, sinirli bir sesle:

"— Yine Sıddık Sami kazandı!.." diye cevap verdi ve yoluna devam etti.

Fen Fakültesi konferans salonuna İstanbul Üniversitesi Rektörünü seçmek üzere öğretim üyeleri birer ikişer gelmeye başladıkları sırada Teknik Üniversite konferans salonunda, İ.T.Ü. Rektörünü seçecek olan 91 öğretim üyesi çoktan toplanmış ve oylamaya bile geçmişti. Nitekim Teknik Üniversite, İstanbul Üniversitesinden 71 dakika önce seçimi bitirdi ve rektörlüğe gene Prof. Fikret Narteri ekseriyetle seçti. Narter, 91 üyeden 78 inin oyunu almaya muvaffak olmuştu. Çekişmeli geçmiyen bu oylamada Nartere, Makine Fakülte-:sinden Prof. Fethullah Ulukan rakipti. O ancak 8 oy alabildi.

28 Ekimde, Ord. Prof. Sıddık Sami Onarı takiben İstifa eden ve yedi gün sonra tekrar İ. T, Üniversitesi Rektörü seçilen Prof. Fikret Narter, kendisini tebrik edenlere sâdece teşekkür ediyor, yeniden seçilişini arkadaşlarının kendisine karşı olan sevgilerine bağlıyordu.

Saat 10.30 da, İstanbul Üniversitesine mensup öğretim üyeleri Fen Fakültesi konferans salonunda nihayet toplanmışlardı. Paha önceden yapılan hesaplara göre, 212 öğretim üyesinin bu toplantıya iştirak etmesi gerekiyordu. .Buna rağmen, ancak 177 öğretim üyesi toplantıya iştirak etti. Gelmiyenlerin arasında, eski rektör Sıddık Sami de vardı.. Toplantıya en geç gelen. Tıp Fakültesinden Prof. Zeki Ragıp Yalın oldu. Nitekim. Zeki Salih içeri girdiği zaman yoklama yapılmıştı.. Böylece bu üye ile, içerde 178 öğretim üyesi toplanmış bulunuyordu. Oturum başkanlığını, en yaşlı öğretim üyesi olan Tıp Fakültesinden Ord" Prof Sedat Tavat yapmaktaydı.

Arada bir açılan kapıdan, öğretim

üyelerinin rastgele değil klikler halinde oturmuş oldukları görülüyordu. İçeri kimsenin sokulmamasına rağmen, seçimlerinin çekişmeli geçtiği sızan haberlerden öğrenildi.

Toplantıdan ilk çıkan Fen Fakültesinden Prof. Hilmi Bener oldu. Be-er, imtihanının olması münasebetiyle salonu terk ettiğini ve esasen oyunu kullandığını söyledi. Saat 11.40 da profesörler oylarını kullanmış, **sıra** doçentlere gelmişti. 12.10 da oylama bitti. Fakat bu sırada, yine odacıların ve bazı ilgililerin içeri girip çıkışları dolayısiyle açılan kapılardan, neticelerin yazıldığı tahta gazetecilerin gözünden kaçmıyordu. Kapının bir açılışında, Hıfzı Veldet Velidedeoğlu başta, diğer açılışında ise Sıddık Sami Onar ilerde görülüyordu. Bundan da Onarla Velidedeoğlunun bir hayli çekiştikleri belli oluyordu..

Nihayet netice, saat **12.21** de ilân olundu. Kara tahtada, **Ord. Prof.** Sıddık Sami Onarın 90 ve en kuvvetli rakibi olan Ord. Prof. Hıfzı Veldet Velidedeoğlunun 85 oy aldığı görüldü. Bu iki adayın arkasından da birer oyla Prof. Naci Şensoy, Prof. Ragıp Sarıca ve Prof. Orhan Münir Çağıl gelmekteydi. Bir öğretim üyesinin Rektör seçilebilmesi için, zaten asgari 90 reye ihtiyaç vardı.

Öğretim üyeleri, gruplar halinde konferans salonundan çıktılar. Bâzı kimselerin yüzleri gülüyor, bâzılarınınkinin ise asık olduğu nazarlardan kaçmıyordu. Dışarı çıkanlardan öğrenildiğine göre Prof. Ragıp Sarıca, oylamaya geçilmeden önce söz almış ve kendisinin rektör olmak istemediğini, söylemiş, fakat buna rağmen bir oy kazanmıştı.

Onar memnun

Sıddık Sami Onar, rektör seçildiğini saat 12.30 da kendisine edilen bir telefondan öğrendi. Telefondaki ses, rektörlüğü kabul edip etmiyeceğini soruyordu. Verdiği cevapta, kabul edeceğini ve üniversiteye geleceğini bildirdi.

Saat 14.20 de, Sıddık Saminin ücra Küçükyalıdaki evinin önü, kendisini görmeye gelen gazetecilerin vasıtalariyle dolmuş bulunuyordu.. Onar, tebrik edenlere güler yüzle, **"Ben hiç** istemiyordum. Arkadaşlar arzu etmişler. Ne yapalım!.." diyordu. Gazetecilerin öğretim üyelerinin neticeden memnun olduklarını bildirmeleri üzerine, "İnşallah, ben de onları memnun ederim. Bunu arkadaşlarımın beni vazifeye çağırışları olarak kabul ediyorum" diye mukabelede bulundu. Onar konuşmasına, kendisine sorulan çeşitli suallere verdiği cevaplarla devam ediyordu..

"— Ben, diyordu, bir taraftan ar**kadaşlaranın teveccühleri, bir taraftan öğrencilerimin muhabbeti, bir taraftan basının ilgisi ve bir taraftan M. B. Komitesinin ve Devlet Başkanının yakın ve sıcak alâkalan, yardım vaadi karşısında vazifemi yeniden kabul ettim.Hem seviniyorum, hem de üzülüyorum.**

Bu işin daha da ağırlaştığı muhakkaktır. İnsan bu durumda bir eziklik duyuyor, bir yük altına girdiğini hissediyor."

Sıddık Sami Onar daha sonra, affedilen üyeler mevzuunda bir bilgisi olmadığını ve bu işi üniversite olarak ele almayı arzuladığını anlattı. Bu konuda, "Cemiyette teminat altında bulunmıyan kimse olmaz. Ortada muayyen bir iddia bulununca bunun delillerle tevsik edilmesi lâzımdır. Şayialarla hareket edilirse, işin içinden çıkılmaz" dedi.

Onar konuşmasına devam ederken evine, kendisini tebrike gelenlere teşekkür ediyordu.

Saat 15'i seçtiği sırada, genç bir gazetecinin Onarın yanına yaklaştığı görüldü:

"— Hocam, dedi, siz bu neticeden daha önceden haberdardınız değil mi?"

Onar, sol elini yeleğinin cebine sokarak, manalı bir şekilde gazetecinin yüzüne baktı ve:

"—. Evet. Neticeden haberdardım" dedi.

Ayaküstü yapılan bu bir iki dakikalık konuşma esnasında Onarı kahkahalarla güldüren bir sual soruldu:

"— Hocam, Üniversite çökmüştür diyenlerle, M. B. K. ne bağlılık tel grafı çekenler arasında yapılan mücadeleyi, çökmüştür diyenler kazan di. Bu duruma ne diyorsunuz?"

Denilebilir ki Sıddık Sami Onar bu suale güldüğü kadar, hiçbir zaman hiçbir şeye gülmemişti. Nitekim, elin sevinçli bir şekilde havada oynatan Onar, muhatabına:

"— Ne muzipsiniz!." demekle yetindi ve Üniversiteye gitmek üzere evinden çıkmaya hazırlandı.

Küçükyalıdaki evden ilk ayrılan Rektörlük makam arabası oldu. Onu gazetecilerin içinde bulunduğu araba lar takip etti. Rektörün yanında öz ve genel sekreteriyle Prof. Lütfü Duran vardı. Saat 16.30 da makam arabası, İstanbul Üniversitesine ulaştı. İki dakika sonra da, yeni Rektör S. Onar makamına oturmuştu. Makam masasının üstünde bulunan takvim hâlâ Onarın rektörlükten istifa ettiği 28 Ekim tarihini göstermekte di.

Rektörlük makamı, evinde olduğu gibi, kendisini tebrike gelenlerle dolup taşıyor, Onar ziyaretçilerine cevap yetiştirmekte güçlük çekiyordu.

İsmet Giritli
Şanssızlık!

Basın Şeref Divanının Tebliği

Basın Şeref Divanı l/Kasım/1960 salt günü saat 15 de yaptığı olağanüstü toplantıda, 30/Ekim/1960 tarihli Vatan gazetesinde "Susamayız" başlığı altında Emil Galip Sandalcı imzasıyle yayınlanan fıkrayı incelemiş ve adı geçen yazıdaki bazı cümlelerin tavzihe muhtaç durumu gözönüne alınarak yazarını dinlemiş ve şu neticeye varmıştır:

Emil Galip Sandalcı Divanımızda yaptığı açıklamada adı geçen yazıyı hiçbir zümreyi ve bilhassa orduyu hedef tutarak yazmadığını, maksadının sâdece Üniversite muhtariyetini belirtmekten ibaret olduğunu, fıkrasının kasdettiği mâna dışında anlaşılmasından en fazla gene kendisinin üzüldüğünü ve bu durum karşısında yazısım esasen tavzih ederek gazetesinde neşredeceğini ifade ettiği cihetle, Dâvanımız bu açıklamanın umumi efkâra duyurulması lüzumuna karar vermiştir.

Tarık Zafer Tunaya
Doğru söyleyeni....

Komitenin tebriki

Saat 17.07 de M. B. K. nden Orhan Erkanlı, Numan Esin ve üniformasını çıkarmamış bulunan İrfan Solmazerin rektörlük binasına geldikleri görüldü. M. B. K. Üyelerini, kapıda Prof. Naci Şensoy karşıladı. Rektorluk toplantı salonuna bitişik bir küçük odaya geçildi.. Onar, M. B. K. üyelerini burada karşıladı. Yüzü gülüyordu. Kahverengi elbise giymişti.Orhan Erkanlı, Onara sigara vermek istedi. Fakat Onar:

"— Ben üzüntülü olduğum zaman içerim. Şimdi ise neşeliyim" dedi. Numan Esin:

"— Biz de efendim, neşeli olduğumuz zaman içeriz.." dedi. Bunu takiben Erkanlı:

"— Günde üç paket içtiğimiz bile oluyor.." diye ilâve etti.

Konuşma bir kere sigara üzerine yapılmıştı. Rektör, sigaraya ne zaman başladığını, üç defa terk ettiğini, ilk içtiği sigaranın "renkli sigara" olduğunu söyledi. Daha sonra İrfan Solmazerin solunda oturmakta olan Prof. Naci Şensoy a takılmaktan kendisini alamıyan Onar:

"— Sen Galatasarayda okurken ben senin velindim, değil mi?. Sen o zaman kısa pantalonluydun" dedi. Hep birlikte gülüşüldü..

Sigara ve yorgunluk üzerine 10 dakika kadar devam eden bu konuşmalardan sonra, Prof. Ragıp Sarıca içeri girdi. Güler yüzle, Onara:

"— Hocam, biz Anayasanın başlangıç kısmında bir tashih hatası yapmışız. İnsanların Hürlüğü olacağı yerde İnsanların Birliği yazılmış" dedi Bunun üzerine Erkanla Sıddık Sa-iye hitaben:

"— Zararı yok efendim. Siz, koskoca bir eser hazırladınız. O kadarını da biz düzeltiriz.." dedi.

Saat 17.32 de Onarın teklifi üzerine, rektörlük toplantı salonuna geçildi ve 18.07 ye kadar içeride kalan Komite üyeleri, ancak memnun ve mütebessim, salondan çıktılar..

Bu hâdisenin cereyan ettiği günün sabahı, ilk iş olarak mecmualarım ellerine almış olan AKİS okuyucuları Üniversite hadiseleriyle alâkalı kısmının şu pragrafla sona erdiğini görmüşlerdi:

"Bu sırada İstanbulda, Küçükyalının Hatboyu 72 numaralı evinde hakettiği dinlenmeye çekilmiş bulunan bir adam hâdiselerin aldığı şekilden son derece memnun tebessüm ediyordu. Bu, ilk protesto sesini yükselten ve bu sese -yazık ki bir süredir münakaşa konusu olan- şahsiyetinin hâlâ çok büyük ağırlığım koyan Sıddık Sami Onardı. Basiret yolu tekrar tutulduğuna göre Üniversiteyi bırak* mak hakkı artık hayatım Üniversiteye adamış "Hocaların Hocasa"nın elinden çıkıyordu. Vekilinin dahi oturmaktan çekindiği ve bugünkü şartlar altında başkası tarafından aynı şekilde doldurulamayacak rektörlük makamı kendisini bekliyordu. Madem ki dâva kazanılmıştı, Üniversiteyi yeni ufuklara götürme vazifesi gene Onarın omuzlarmdaydı."

Yeni ufuklar açılmıştı ve bunca hâdiseden sonra Onar gibi bir ilim adamından her konuda daha az hissi davranmasını beklemek herkesin hak kıydı.

YASSIADA DURUŞMALARI

Adanın İçi

Telörgünün arkası

(Kapaktaki Komutanlar)

Haftalar var ki Yassıadada, meşhur duruşmaları takip için gelen binlerce insan, gerisinde bir sıra silâhlı askerin beklediği yüksek telleri, top Lop telörgüleri ve sanık kafilelerinin civardan herkes uzaklaştırıldıktan sonra çıkarıldığı iki kanatlı kapıyı merakla seyrediyor. Merak, buraların arkasındaki hayatın nasıl olduğu hususunda bir bilginin mevcut bulunmaması neticesidir. Bu yüzdendir ki bazen dinleyiciler, sanık kafilelerinin getirildiği veya götürüldüğü sıralarda Adanın dik merdivenlerinin ta tepesinde duruyorlar, bir şeyler görmeye çalışıyorlar. Düşüklerin mahkemelere daima traş olmuş, saçları mükemmel kesilmiş, ütülü elbiseler ve kolalı gömlekler içinde, ayaklarında boyalı pabuçlarla çıkmaları gerçi tâbi tutuldukları hayat şartlarının hiç fena olmadığını belli etmektedir ama, gene de halkta daha fazlasını öğrenmek arzusu bir ihtiyaç halinde yatmaktadır.

Aslında, Türkiyenin hiç bir parçasının erişemediği bir şöhrete kavuşan bu, 47 metre yükseklik, 180 metre genişlik ve 280 metre uzunluğa sahip kara parçası üzerinde 500 kadar düşük politikacı, kendilerinin ele geçirebildikleri hasımlarına asla sürdürtmedikleri derecede müsamahalı bir mevkufluk hayatı yaşamaktadırlar. Envai suçlardan topluca veya hâdisesine göre ferden mesul bulunan sabık ve düşüklerin sayısı, Balmumcu Çiftliğine gidenlerin veya oradan gelenlerin miktarına göre beş aşağı, on yukarı değişmektedir.

Yaş vasatileri 55 civarında dolaşan sanıkların yaşayışları düzenlenirken, bir Deniz Harp Okulu öğrencisinin tâbi tutulduğu şartlar esas alınmıştır. Ancak, hürriyetlerinin tahdit edilmiş bulunması müstesna, bunların yaşayışları Deniz Harp Okulu öğrencilerininkinin fevkindedir.

Meselâ evkat cetveli, kalkış: saat 7 -Deniz Harp Okulu öğrencilerinden 30 dakika geç-, kahvaltı: 7.30 -Deniz Harp Okulu öğrencisinden gene 30 dakika geç-, öğle yemeği: 12, akşam yemeği: 18.30, yatış: 21.30 şeklinde tanzim edilmiştir. Düşükler yataklarını kendileri yapmakta ve arzu ettikleri zaman uyumaktadırlar. Hepsi, zamanlarının ekseriyetini yatıp uyumakla geçirmektedirler.

Sanıkların iaşeleri de Deniz Harp Okulu öğrencilerinin aynıdır, Kahvaltıda çay ve reçelin yanında sırasıyla kaşar, beyaz peynir veya Orman Çiftliğinin pastörize tereyağı, verilmektedir, öğle yemekleri dört kaptır: Birincisi et, ikincisi taze veya kuru sebze, üçüncüsü pilâv, makarna veya börek, dördüncüsü ise meyva, komposto veya tatlıdır. Akşam yemeği çorba, taze sebze ve kuru sebzeden müteşekkildir, öğle yemeğinin dört kaba çıkarılması, düşüklerin arzuları üzerine olmuştur. Ağır geldiğini ve uyuyamadıklarını ifadeyle, akşam yemeklerinin hafifletilmesini talep etmişlerdir. Yukarıdaki tertip, bir düşüğe ayda 141 liraya malolmaktadır. Tabii ki düşükler, Tükiyedeki bütün mevkuflar gibi yemek bedellerini keselerinden ödemektedirler. Şeker hastalığından mustarip bir grup vardır ki, onlara özel rejim mönüsü hazırlanmaktadır, özel rejim mönüsü pastörize süt, 600 gram koyun eti, yoğurt ve fazladan meyva gibi gıda maddeleri de ihtiva etmektedir ki, abonelerine ayda 250 lira tabldot bedeline patlamaktadır.

Yassıada Kumandanı Tarık Güryay

Diişüklerin, düşüklüklerini en iyi bilen

Ebedî bir hapishane

Mamafih sanıklar, arzu ettikleri alışverişin hepsini, genişletilmiş bir kantinden yapabilmektedirler. Jilet ve mümasili kesici âletler hariç, bilûmum ihtiyaçlarım, çikolata ve şam fıstığından gömlek ve kravatına kadar bu kantinden sağlıyabilmektedirler. Kantinin baş müşterisi Adnan Menderestir. Üstelik sanık yakınları dışarıdan gene jilet ve mümasili kesici âletler hariç, her istenileni gönderebilmektedirler. Genişletilmiş kantinde en fazla müşteri bulan istihlâk maddeleri çikolata ve şam fıstığıdır. Bir mevkuf Yassıadada ortalama olarak, tabldot ve mektup, telgraf bedelleri dahil, 350 - 400 lira civarında para harcamaktadır.

Burgazın 2.5 mil bati cihetine düşen Yassıadanın bir hapishane olarak kullanılması, sâdece 1960 yılının 27 Mayısından sonrasına tesadüf etmemektedir. Eski yeraltı zindanlarının kalıntılarına Adada hâlâ rastlanmaktadır. Tarihte Yassıada ismi ile ancak M.S. dördüncü asırdan itibaren karşı karşıya gelinilebilmektedir. Tarihin M.S. dördüncü asırın ötesindeki derinlikleri, Yassıada için karanlıktır. M.S. dördüncü asırda Ermeni Katalikosu Büyük Nerses Yassıadaya sürülmüştür. Müteakiben de Bizans İmparatorluğunun hâkimiyeti sırasında, Yassıada muhtelif mahkûmlar için amansız bir ıstırap mahalli vazifesini gördü. İstanbulun Türkler eline geçmesinden ondokuzuncu asrın ortalarına kadar Yassıada kendi haline terkedilmiştir. Aradan asırlar geçtikten sonra 1850 de, zamanın İngiliz Sefiri Sir Henry Bulwer tarafından bağ ve bahçe yetiştirmek, üzerinde bina inşa etmek üzere Padişah Sultan Abdülmecitten satın alınmıştır. Fakat bir ihtilâfın patlak vermesi neticesi Abdülmecit Sefire Yassıadayi bir Türke devretmesini emretmiş-

tir. Bilâhare de Yassıadayı Hidiv İsmail Paşa parasını ödeyerek mülküne geçirmiştir. Tabii ki, Türkiye Cumhuriyetinin kurulmasıyla Yassıada Hazineye intikal etmiştir. 1947 de de Demiz Komutanlığı tarafından satın alınmıştır.

Yassıadada, 27 Mayısa kadar, Deniz Topçu ve Harekât Sınıf Okulları kâindi. Pek yakında Torpido Sınıf Okulları da Yassıadaya intikal edecekti. Adı geçen okullarda çeşitli süre ile subay, assubay ve senede üç defa devretmek şartıyla er kursları açılmaktaydı. Deniz Yedek Subay Okulu ve Deniz Polisi Okulu kursları da Yassıadada devam etmekteydi. Vasatî olarak senede 80 subay, 170 assubay ve 200 er talebe Yassıadada Deniz Kuvvetlerinin çeşitli meslek eğitimlerine katılıyordu.

Kaba olmayan sert adam

Yüzkarası bir devrin mesullerinin hesap verecekleri yer olarak seçilmesinden sonra Yassıadada devkâri tâdiller yapılması gerekti. Cemal Gürsel daha ilk gün, İzmirden Ankaraya gelirken uçakta düşükler için Yassıadanın hazırlatılmasını emretmişti. Evvelâ adı geçen okullar Heybeliada ve diğer üslere naklolundu. Arkasından, alafranga yüz numaralı yeni binalarından, mevcutlara ilâveten meydana getirilen 400 tonluk tatlı su sarnıcına ve helikopter alanına kadar çeşitli tesislerin inşasına geçildi. Kısacası, Yassıadanın kusursuz bir hesap verme mahalli haline getirilmesi takriben 2.5 milyon liranın sarfını gerektirdi. Yassıadanın çapraz çatılmış iki defne dalı üzerine süngü yerleştirilmiş kırmızı zemin üzerine sarı işlemeli kokartlı vazifelilerinden bir subay, geçen haftanın sonunda etrafını çevreliyen meslekdaşlarına, "Adamlar her halleriyle, milletin kesesini bir elektrikli süpürge gibi somuruyorlar" şeklinde konuştu.

Böyle, baştan ayağa değişik bir Yassıadanın beyni, ortadan uzun, uzundan kısa, fakat gene de heybetli bir topçu Yarbayıdır! 1914 doğumlu Tarık Güryay. Bir asker çocuğudur ve annesi kendisini Elâzığın Harput kazasında -o devirde vilâyetti- dünyaya getirdiği zaman, babası Birinci Dünya Harbinin ücra bir cephesine sevkedilmiş bulunuyordu, İlk resmî üniformayı 1928 senesinde Maltepe Askeri Lisesine başladığı zaman giydi. 1936 da Kara Harp Okulundan mezun oldu ve Silâhlı Kuvvetlerimize bir subay olarak bilfiil katıldı. Kırlaşmış saçlarına ve yeşil gözlerine bakarak karakteri ve mizacı hakkında derhal karara varabilmek imkânsızdır. Tebessüm kendisine çok yakışmaktadır ama o, ciddî bir çehre takınmayı tercih etmektedir.

Ada Kumandanının muavinleri

Adanın fedakâr muhafızları

Milli Birlik Komitesinin birinci toplantısında düşüklerin muhafaza altına alınacakları mekân kararlaştınlınca Orgeneral Gürsel, "Bana bırakın, Yassıada Kumandanını ben tâyin edeceğim" demişti. Müteakiben de hemen Polatlı Topçu Okulu Subay Tabur Kumandanı Güryaya haber göndermişti. Gürsel ile Güryay, 1944 tenberi tanışmaktaydılar. Şimdiki Devlet ve Hükümet Başkanı ve Millî Birlik Komitesi Başkanı o yıl Albay rütbesiyle İzmirde Alay Komutanıyken, Güryay emrinde Topçu Bataryası Komutanıydı. 1944 ten sonra Gürsel ile sevdiği ve sonsuz itimat ettiği Güryay arasındaki irtibat asla kaybolmamıştı. Bekâr, kartal burunlu ve beyaz teni güneş yanığı Güryayın 27 Mayıs askeri hükümet darbesinde çok yararlıkları olmuştu. Zaten buna hem fiilen katılmış, hem de subaylarını başkente sevketmişti.

Güryay bir granit kadar sert, fakat kaba değildir. Yakın mesai arkadaşlarının ifadelerine göre Ziyadesiyle vatanperver, otoriter ve cesurdur. Maiyetini gözetir, korur. Çalışkandır ve vazifede fedakârlığın, nefis feragatinin dev ölçüsüne mükemmel bir misâldir. Disipline hastalık derecesinde riayetkardır ve tembelliğe asla müsamaha gösteremez. Mesai arkadaşları onun hem hayranı, hem de şekvacısıdırlar. Güryay Gürselin muhayyilesindeki ideal bir Türk vatandaşını tarif ederken verdiği ölçü* lere tıpatıp uymaktadır. Düşükler ona, "Allahın Belâsı" lâkabını takmışlardır. Ama Güryayın, sanıkların alışamadıkları tarafı nizamlara bağlılığı ve vazifesine sadakatidir. Onun affedemiyeceği lâubalilik, özel muamele ve şımarıklıktır. Mevkuflar ovaysa, Güryay dağdır; mevkuflar karanlıksa, Güryay aydınlıktır. Aralarındaki fark budur. Ama sabıklar ne derlerse desinler, çatık kaşlı Güryay zaman zaman insanî hislerine mağlûp olduğundan millet kendisini muaheze bile, edebilir. Bir defa Güryay, aylar ve aylar "kelâm ishali"ne müptelâ Menderese tahammül zorunda kalmış, onun riyakâr sözlerini dinlemeye katlanmıştır. Bundan başka, her sanık nizam dışı olmayan her talebi karşısında Yarbayı müsamaha dolu bir adam olarak bulmuştur. Ta--k Güryay maneviyatı bozulan düşükleri takviye dahi etmiştir. Güryayın bir vazifesi de, duruşma salonundaki "başnöbetçilik" diye tavsif edilebilecek rolüdür. Onun, bir köşedeki küçük masasında, arkasında hazır vaziyette bekliyen yardımcısı üç subayın önünde hiçbir hissini açığa vurmadan meşhur ciddi çehresiyle her türlü dış tesirden masun bir âbide gibi ve başını bir radar antenini andırırcasına biteviye oynatıp etrafı gözetliyerek duruşunu müşahede edenlerin, sinir sisteminin istikrar ve sağlamlığına şaşmaması mümkün de-

gildir. Geçtiğimiz hafta perşembe günü, sanıklar 6/7 Eylül olayları duruşması için Yüksek Adalet Divanı önüne getirilirken, nezaret görevini ifa eden Güryay, haklı olarak fazlasıyla tutulduğu tuhaf lacivert beresinden dolayı F.K. Gökayı haşladı. 11 sanık daha yasak bölgeden çıkmışken Güryay halâ bir kilitli sandık durumundak, Gökaya yanaştı ve hışımla, "Yahu, çıkar şu takkeyi başından, herkes seni Ticani zannedecek!" diye söylendi. Vaktievvelin mini mini Vali ve Belediye Başkanı insiyaki bir itaatkârlıkla denileni yaptı ve tuhaf lacivert bereyi, siyah paltosunun cebine şimşek süratiyle yerleştiriverdi. Bir daha da Gökayın, koğuşu dışında aynı baş tuvaletiyle gezdiği görülmedi.

Adanın kemik ve adalesi

Kayda değer bir rekor da, Yassıadada geçen haftanın sonuna kadar 500 kadar sabık ve düşük arasında tek bir disiplin hâdisesine rastlanmamış elmasıdır. Mevkufların yekdiğerierine yabancı olmamaları ve aralarında ifrat derecesine varan bir fikir ayrılımı bulunmaması işleri kolaylaştırmıştır. Aslına bakılırsa, disiplini bozacak bir hareketin vukuuna pek ihtimal de yoktur. Zira her türlü önleyici tedbir alınmıştı?. Sanıklar arasında arada sırada ufak çapta ağız kavgaları olmuyor değildir. Ama nöbetçilere, fiili bir harekete tevessül edilinceye kadar müdahale yoluna gidilinmemesi için kati direktif verilmiştir. Zaten son günlerde tutukların canlarına "tak" diyecek ve başkaları ile hırlaşacak boş vakitleri de yoktur. Hepsi, harıl harıl savunmalarını ha--ırlamakta, başlarının derdine saplanmış çırpınıp durmaktadırlar. Anlaşılan, herkesi en aşağı kendileri kadar kötü kabullenen D.P. erkânı, duruşmalar başladıktan sonra millete lâyık görmedikleri adalet, müsamaha ve anlayış ile karşılaşınca yeniden canlanmış ve kanlanmışlar hattâ basıları küstahlaşmışlardir. Kendileri için mutlak ve mesut bir sürpriz teşkil eden duruşma şartları, yaşama. ümitlerini arttırmıştır. Zira indi bir muhakeme ile "gargara"ya veya "bozuntu"yâ getirilerek Aknoz Paşanın tabiriyle salkım salkım asılacakları neticesine varmış olacaklardır ki, duruşmaların yaklaştığı günlerde fuzuli heyecan ve dehşete kapılmışlardır. O günlerde sık sık kalp krizleri geçirenlere rastlanmış ve viziteye çıkmak arzusu gösterenlerin adedi yüzde yüz artmıştır. Fakat şimdi, maaşellâh hepsi pür sıhhat ve neşelidir. Ne kalp krizi geçirenlere, ne de viziteye çıkmak arzusu gösterenlere rastlanmaktadır. Hatta Bayar in intihara teşebbüsü dahi, o fuzûli heyecan ve dehşet devresine isabet etmiştir.

Hatıra Defterinin Anlattıkları

Bilir misiniz ki bundan beş ay kadar önce, bir yaz günü, kendisini Yassıadaya getiren hücumbotundan çıkıp karaya ayak bastığında Celâl Bayar bu deniz üssüne ilk defa değil, ikinci defa da değil, tam üçüncü defa geliyordu ? Menderes ve Koraltanın ise ikinci ziyaretleriydi.

25 Ağustos 1952, Yassıadanın tarihinde önemli bir gün teşkil etmişti, Devrin demokrasi ve hukuk devleti şampiyonları Cumhurbaşkanı Celal Bayar. Büyük Millet Meclisi Başkanı Refik Koraltan ve Başbakan Adnan Menderes Yasaıadayı ilk defa ziyaret etmişler, oradaki Deniz Kuvvetleri Komutanlığı mensuplarınca sevgi, saygı ve tezahüratla karşılanmışlardı. Düşükler, henüz foyaları meydana çıkmamış bulunduğundan, o zamanlar gittikleri her yerde olduğu gibi Yassıadada da milletin göz bebeği muamelesi görmüşlerdi. Böyle mutlu ve manalı bir gün münasebetiyle Yassıada deniz üssüne yeşil maroken kaplı ve kenarları pırıl pırıl yaldızlı şık bir şeref defteri de alınmıştı. Bayara, Koral'-tana ve Menderese ihtisaslarını yazmaları istirham edilmişti. Deftere ilk siftahı yapan Bayar, ihtisaslarını birçok imlâ hataları taşıyan satırcıklarla ifade etmişti :

"Çok kıymetli bir *askeri müessesemiz olmak yolundadır, Gördüklerimden* memnunluk *duydum, Teşekkür ederim,"*

Y. Adalet Divanının sanık kürsüsüne henüz, teşrif etmemiş olan Koraltan, müsellem hitabet kaabiliyetine has şatafattı kelimelerle ve imlâ hataları bakımından Bayardan geri kalmamak şartıyla Yassıada deniz üssünün şeref defterinin ikinci sayfasına kurulmuştu* "Koca Başkan" o tarihte şunları yazmıştı :

"Yeni devrin yapıcı karakterine *uygun* olarak *vücut* bulan bu eseri *zevkle gördük.* Yapan millet, *yaptıran* kudret, yaş*atacak* eller sağolsunlar."

İmlası ve kaligrafisi Bayar ve Koraltana nisbetle fersah fersah üstün Menderes ise şöyle demişti :

"Yassında *Topçu* ve *Harekat* Okulunu *ziyaretimizin üzerindeki* tesiri *çok müsbet* olmuştur, Şanlı Deniz *Ordumuza* kıymetli *unsurlar yetiştireceği aşikâr* olan bu *okul* ve tesislerin memleket ve Deniz *Ordumuza hayırlı hizmetler* başarmasını *dileyerek* bütün mensuplarını sevgi ve *hürmetle selamlarım."*

Bayarın Yasaıadayı ikinci ziyareti 2 Ağustos I954'e tesadüf etmektedir. Ancak ikinci ziyaretinde şeref defterine sâdece imzasını atmak için kalemi eline almıştır. Bayarın üçüncü, Koraltan ve Menderesin da Yassıadayı ikinci ziyaretleri, milletimizin yıllarca zaptedilen asil heyecanının taşmasından, yâni 27 Mayıstan sonra vukua gelmiştir.

Yeşil maroken kaplı, kenarları pırıl pırıl yaldızlı şık hatıra defteri, halihazırda yüz küsur yerli, yabancı eleküstü insanın ihtisaslarını ve hâtıralarını saklamaktadır, Bunların dikkate değerlerinden biri de sabık ve düşük Bursa milletvekili Kenan Yılmaza aittir, Hazret, Savunma Bakanı iken 1954 yılının 9 Mayıs günü şunları belirtmiştir:

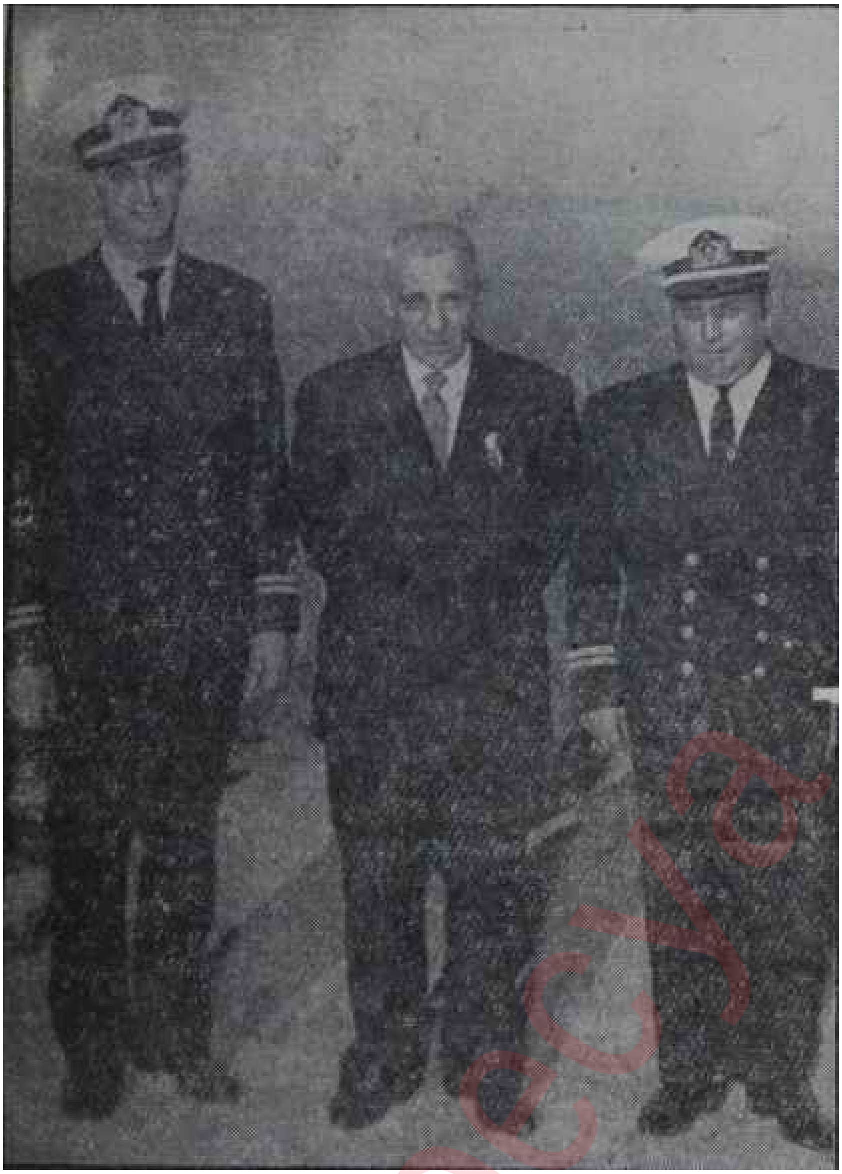
"Yassıadadaki tesislerimizi gördüm, Üç sene gibi kısa *müddet zarfında hali* bir ada üzerinde *kurulmuş olan* bu tesisler takdire şayan olduğu kadar, *Türk Ordusu* mensuplarının *nelere muktedir olduğunu göstermek* bakımından şayanı *takdir ve iftihar* bir vakıadır."

Bir diğer Savunma Bakanı, -ve Ada sakini- Semi Ersin 8 Eylül 1956 da şunları yasmıştı:

"Deniz Kuvvetlerinin *Yassıada* tesisleri de *iç açıcı* durumdadır. *Durmadan devam eden hamleler bizi* istikbale ümitle baktırmaktadır. *Bütün* arkadaşlarımı *gönülden* tebrik ederim."

Şeref defterinin son sayfası 27 Mayıs günü, Yassında deniz üssünün bir evvelki Kumandanı ve şimdi emekliye sevkedilmiş bulunan Güverte Albay Rifat Gençoğlu tarafından doldurulmuştur ve aynen şöyledir;

"İNKILAP KARARTMA (3) -27 Mayis ihtilalinin parolası-
27 Mayıs 1960 cuma 03.00
Türk Silahlı Kuvvetlerinin kansız mücadelesiyle fiilen hükümet idaresini ele aldığı gündür."

Kızıloğlu Yassıadayı ziyaret ediyor

Düşüklerin keyfini yerinde buldu

Hatır gönül dinlemeyen Güryay nasıl Adanın beyniyse işte böyle bir başarıya ulaşılmasında bir büyük âmil de Yassıadanm kemik ve adalelerini temsil eden piyade kıdemli Binbaşısı Hikmet Atadır. Ata tevazu sahibi, yorulmak kelimesini lügatinden çıkarmış, 37 yaşında, Eskişehirin Sivrihisar kazasında doğmuş, ortadan kısa boylu esmer bir subaydır. Daha önce 313. Piyade Alayı İkmal Subayı iken, 29 Mayıstan itibaren Yassıada Garnizonunun Muhafız Tabur Kumandanlığına tâyin edilmiştir. Ankara Kara Harp Okulu mezunlarından Ata, kalplerdeki yerini Topkapı olaylarındaki pervasızlığı ve C.H.P. Genel Başkanına tertiplenen suikastı âkim bıraktırmasıyla temin etmiştir. Evli Ata, Londra Asfaltının Telsiz İstasyonundan Topkapıya kadarki geniş kesimini emniyet altında ve geçişe açık tutulması görevini **yüklenmiş** altmışar kişilik üç bölüğünü İstanbul Garnizon Kumandanlığının emri hilâfına çekmemiş ve polislerin de ortalıktan kaybolması üzerine, vicdanının sesine **kulak** vererek "İş başa düştü" demiş, ağzından salyalar akan sarhoş D.P. li çapulculara, onlardan daha şeni trafik memurlarına müdahale **etmiştir.**

Emsalsiz bir işbirliği

Atanın Muhafız **Taburunun görevi.** içten ve dıştan gelebilecek **tehditlere** karşı Yassıadanın her **türlü** emniyetini sağlamaktır. İçeride bir ayaklanma patlak verebilir veya dışarıdan bâzı fanatikler düşükleri kurtarmak sevdasıyla sakim bir teşebbüse yeltenebilirler... -Bunlar, olacak şeyler değildir ya.. Sâdece birer ihtimalden ibarettir- Muhafız Taburu, en mütekâmil silâh ve teçhizata sahip birer hava, kara ve deniz bölüğü ile bir jandarma takımından müteşekkildir. Dürüst Ata ve Bölük Kumandanı arkadaşları, Türk Silâhlı Kuvvetlerindeki işbirliğinin emsalsiz bir örneğini ortaya koyan Muhafız Taburunun erat ve assubaylarını, durumun özel mahiyetine uygunlukları ve kaabiliyet ölçülerine vurarak ince elemisler, sık dokumuşlar ve bizzat seçmişlerdir. Yassıadadaki bilumum nöbet ve devriye işleri de Muhafız vazifeleri cümlesindendir. Sabık ve sakıtları Yüksek Adalet Divanı huzuruna sapasağlam bir vaziyette çıkarmanın ağır mesuliyeti de Muhafız Taburunun omuzlarına bindirilmiştir.

İlk günler, vazifelilerin çektikleri ıstırap, beşeri tahammülün pek üstünde, neredeyse mevkuflarınkinden daha fazla olmuştur. Hergün değişik bir durumla karşılaşılıyordu. Bu taşınması ağır yük, işleri bir teşkilâta, bir nizama ve sisteme bağlaymcaya kadar sürdü. Şimdi, herkes nasıl hareket etmeli ve neler yapması lâzım geldiğini bir dakik saat hassasiyetiyle tıkır tıkır bilmektedir. Vazifelilerden hiçbiri bu yıpratıcı, fakat katmerli ve erişilmez zevk, bahtiyarlık verici yeni vazifesinden dolayı munzam ücret almamaktadır.

Sanıklara, koğuşlarının bulunduğu altı adet kârgir bina tahsis edilmiştir. Altı kârgir binadan dördünün zemin katları yemekhanedir. Diğer iki binanın da hemen yanmda baraka yemekhaneleri vardır. Değişik binalarda yatıp kalkan mevkufların birbirleriyle görüşebilmeleri, ancak atmosfer şartlarına göre günde 60 dakikayı geçmemek şartıyla nezaret altında çıkarıldıkları havalandırma sırasında mümkün olabilmektedir. Bunlara Kabine azaları dahil değildir. Eski Bakanlar ancak oda arkadaşlarıyla görüşebilmektedirler. Her iki binaya Yüzbaşı rütbeli bir Bölük Kumandanı tahsis olunmuştur. Sâdece Bayar ve Menderes tek kişilik kabinelerde bulunmaktadırlar. Diğer düşükler ikişer, üçer veya dörder kişilik odalarda hâli pür melalleri ile başbaşa bırakılmışlardır. İki saatte bir değişen vardiyalarla her binaya Teğmen rütbeli bir devriye subayı ve her koğuşa da bir er nöbetçi dikilmiştir. Nöbetçi erler ve devriye subayları vazifelerini ilgilendirmiyen hususlarda ağızlarını açıp tek kelime konuşamazlar. Altı ay öncesinin laf

arsızları, pek zekice bir metoda harfiyen riayet edilmek suretiyle fuzûli konuşmamağa alıştırılmışlardır. Kendilerine ya hiç cevap verilmemiş veya terslenerek kısa kesilmiş atılmıştır. Zaman gelmiş, İtikatlar, inançlar, hattâ asgari insanlık duyguları bir tarafa itilmiş, sâdece mukaddes ve 28 milyona yaklaşan Türk milletinin titiz murakabesi altındaki bir vazifenin lâyıkıyla yürütülmesinden ve Silâhlı Kuvvetlerin prestijinin zedelenmemesinden başka hiçbir cihete önem verilmemiştir.

Bir subayın niyazı

İşin başında sahte ilâhlar, göstermelik projeler, baskı, tedhiş ve suiistimaller çığırının mesullerinden kıskıvrak yakalanıp acz içinde kalınca ağlayıp sızlıyanlara rastlanmıştır. Nöbetçi erlere ve muhafız subaylara içini dökmek ve dert yanmak -bilhassa Menderes- isteyenler çıkmıştır. Fakat mevkuflarla mesafe daima muhafaza edilmiş, asla samimiyetmiş, lâubalilikmiş böyle şeyler yaratılmamıştır.

Yassıadada beyin Güryay, adale ve kemik Atanın yanında deniş Yüzbaşısı 36 yaşındaki Ahmet Mirasyedi kan damarları mahiyetindeki görevleriyle vücudu tamamlamaktadır. Kastamonunun inebolu kazasında dünyaya gelen, malî durumu hiç te soyadı ile müsemma bulunmayan Mirasyedi, Yassı adanın topyekûn dahili hizmetlerini deruhte etmektedir. Evli, ikisi kız biri oğlan üç çocuk sahibi, tipik bir deniz subayıdır. Özü ve sözü doğru, mert bir askerdir. 1947 de Heybeliadadaki Deniz Harp Okulunu bitirerek subay çıkmış ve Türk Donanmasının muhtelif teknelerinde vazife gördükten sonra 18 ay önce Yassıadaya tayin olunmuştur. 27 Mayıstan sonra sınıf subaylığı yapmakta olduğu Deniz Yedek Subay Okuluyla birlikte Heybeliadaya intikal etmiş, sonradan tekrar Yassıadaya dönmesi için emir almıştır.

Deniz Yedek Subay Okulundaki talebeleri, sınıf subaylarının bugünkü düşükleri kasdederek muttasıl, "Allah bana bunların perişanlığını göstersin" şeklinde o zamanın şartları altında şaşkınlık verici bir patavatsızlıkla niyaz eylediğini hep hatırlarlar. Hasbelkader, geçmişin allâmeyi cihan mukallidleri, sempatik ve tombul gerdanlı Mirasyedinin ayaklarına kadar gelmiş, bu neşeli deniz Yüzbaşısına düşüklerin karyola ve yatak takımlarını hazırlamak nasip olmuştur. Yassıadanın diğer bütün vazifelileri gibi Mirasyediyi de doyasıya tatmin eden, böyle bir mânevi hazdan başka şey değildir.

Düşüklerin balayları

Mevkufların müracaatları, her hareketleri gibi askeri usûller ve formüller tahtında muamele görmektedir. Müracaat, yazılı veya sözlü olarak binanın devriye subayına yapılmaktadır. Devriye subayı da müracaatı Bölük Komutanına bildirmektedir. Bölük Komutam ise, Muhafız Tabur Komutanlığı kanalıyla Yassıada Komutanlığına aksettirmektedir. Yassıadanın vazifelileri, askerî usûl ve formülleri en ziyade İzmirin Belediye, D.P. ve V.C. Başkanı Faruk Tuncanın yadırgadığını şaka yollu belirtmektedirler. Bilindiği gibi, üstadın askerlik vazifesini yapmamış olduğu uzun aylar İzmirin meselesi sayılmıştı.

Mevkufların, Yassıadada sıhhattirtebilmektedirler. Jilet kabilinden kesici âletler yasak edildiğinden, Yassıada Komutanlığınca sağlanan er berberler tarafından küçük bir ücret mukkabilinde temiz pâk traş olabilmektedirler. Hattâ hiç ücret ödemeseler dahi, kimse kendilerini sıkboğaz etmemektedir. Elektrikli makinesi bulunanlar, kendileri sakal traşı olabilmektedirler. Ama ekseriyet, kudreti olduğu halde sinekkaydıyı, eski alış kanlıklarından olacak, tercih buyurmaktadırlar. Hattâ sekiz hanım milletvekilinin nezafet pudrası ihtiyaçları dahi kıskanılmamaktadır.

Özel çamaşır makineleri de alınmış, kolacılar ve elbise ütüleyicileri celbedilmiştir. Böyle hizmetler de ücretsiz görülmektedir. Dolayısıyla sâ-

Ada Kumandanı Güryay duruşmaları takip ediyor

"Başnöbetçi"

leriyle bir balayı devresi yaşadıkları görülmektedir. İlk geldiklerinde kendilerinde mevcut. birçok hastalıktan eser kalmamıştır. Şekerliler bile nekahat devresine girmişlerdir. Birçoğu rejim mönüsünden vazgeçmiştir. Tam teşekküllü bir Sahra Hastahanesi daima emirlerindedir ve sanıklar arzu etmeseler dahi sıhhi kontroldan geçirilmektedirler. Şimdiye kadar verilen telefat -Cemil Keleşoğlu, Zahar Tarver ve Faruk Oktay- ilk günlerdeki yersiz heyecan ve dehşetten vukua gelmiştir. Sanıkların bilumum sıhhi ve medeni imtiyaçlarının karşılanmasına çabalanılmaktadır. İstedikleri kadar kitap veya gazete, mecmua satın alabilmekte veya gebık ve düşüklerin gazete resimlerinde iki dirhem bir çekirdek arzı endam etmelerinin şaşılacak bir tarafı kalmamaktadır. Bâzı titiz erkekler ve çamaşırlarını erlere teslim atmeği mahzurlu gören hanımların umumu, çamaşırlarını bizzat yıkamaktadırlar.

Şaşkın Başkan

Günde en aşağı iki defa gelip - dönen bir askerî motor, mevkufların yakınları tarafından Kasımpaşadaki Marmara ve Boğazlar Deniz Kolordu Komutanlığı kanalıyla gönderilen paketleri, mektupları getirmekte ve kendilerinin gönderdikleri mektupları götürmektedir. Telgraflar doğrudan doğruya Yassıada Postahanesine

gelmekte veya oradan gönderilmektedir. Geçenlerde, Celâl Bayar adına Nikaraguadan gelen bir talgraf herkesi pek güldürmüştür. Telgrafın altında imzası bulunan Başkan Luis Sokroza, hâla eski makamında sandığı düşüğün şahsında Türkiyenin Cumhuriyet bayramını kutluyordu. Telgraf, hayallere dalmasın diye ve zaten kendisine değil, Cumhurbaşkanına ait olduğundan Bayara verilmedi. Paket, mektup veya telgraf sahipleri Yassıada Komutanlığındaki mikrofonla hoparlörler vasıtasıyla çağrılmaktadır. İsimleri okunanlara Tesellüm Bürosuna gitmek üzere binalardan çıkma müsaadesi verilmektedir. Tafrafuruşluklanndan eser kalmamış düşüklerin, paketlerini veya genişletilmiş kantinden satın aldıkları malları, sırtlarına vurup kuzu gibi mütevekkilâne 30-35 derece meyilli beton patikadan ileri geri sallana sallana ve ağır ağır Yassıadanın tepesinde kâin koğuşlarına çıkarmalarını seyretmek, insanı tarifi imkânsız eğri - büğrü bir ruh haletinin içine sokmaktadır.

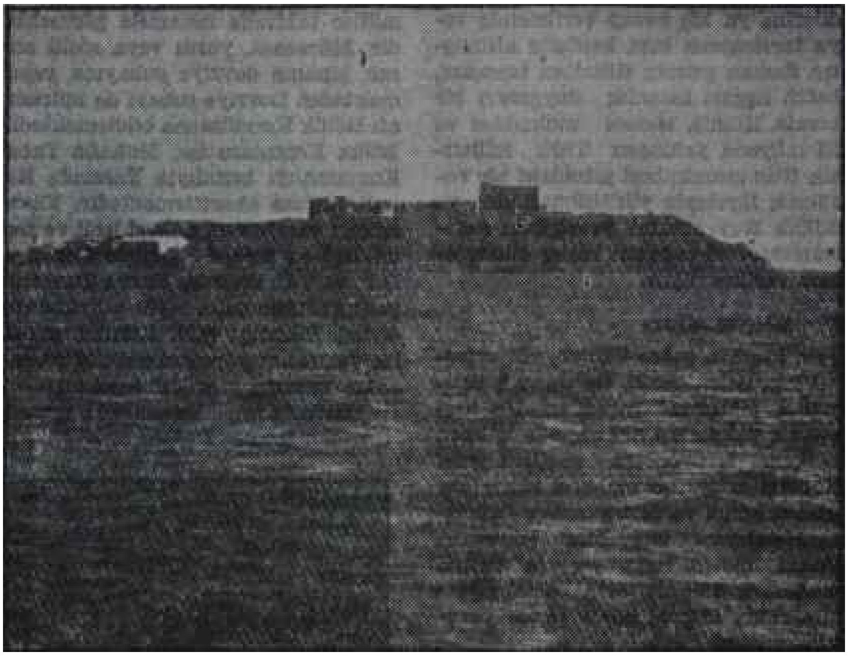
Yassıada Komutanlığı, zaman ilerledikçe sanıklar üzerindeki takyidatı gevşetmektedir, Meselâ son günlerde tavla ve iskambil hariç, satranç ile domino ve dama gibi oyunlara müsaade edilmiştir.

Düşüklerin yatak, yorgan ve yastık çarşafları yirmi günde bir değiştirilmektedir. Koğuş ağasına göre ha--ırlanan bir cetvel mucibince, sanıklar normal olarak haftada bir defa sıcak su banyosu yapabilmektedirler. Arzu edene, imkân nisbetinde daha fazla fırsat teminine gayret, gösterilmektedir. Sabunlarını kendileri, genişletilmiş kantinden almaktadırlar.

Mevkufların, bellibaşlı dertleri hiç yok değildir. Bunların birincisi aileleri efradıyla görüşüp konuşabilmek, ikincisi de radyosuzluktur. Radyonun iştiyakla istenmesinin sebebi haberler değil de -ki bunları gazetelerden öğrenmektedirler- müzik için hissedilen açlıktır. Yassıada Kumandanlığına yapılan şifahi ve yazılı müracaatlerin siklet merkezi bu iki konu üzerine yığılmaktadır.

Altıncanın kaderi

Yassıadanın bir deniz üssü haline getirilmesi için lüzumlu projelerin hazırlanmasına 1948 den itibaren başlanmıştır, Ancak inşaat safhasına 1950 de, D.P. nin boynunda henüz bir suç ve mesuliyet kolyesi mevcut değilken eller üstünde İktidara gelmesinden sonra geçilmiştir ve 1952 de tamamlanmıştır. D.P. ikadarı ile birlikte Deniz Kuvvetleri Komutanlığına atanan Oramiral Sadık Altıncanın, Yassıadanın bugünkü gurur

Yassıadaya umumi bir bakış
Ebedî hapishane

veren haline ulaşmasında inkar edilmez gayretleri geçmiştir, Fakat- Altıncan, 1957 genel seçimlerinde doğum yeri Giresunun D.P. listesine dahil olmuş ve milletvekili seçilerek B. M.M. ne girmiştir. Şimdi mukadderat, partizan eski askeri "Anayasaya aykırı filler ve hareketler sorumlusu sıfatıyla ve mevkuf olarak fevkalâde emekleri geçtiği Yassıadaya itmiştir.

Halen Yassıadada, görevleri değişik 1,500 kadar subay, assubay ve er bulunmaktadır. Sanıklar da dahil edilirse, günde 2,000 - 2,100 kişiye yemek çıkmaktadır. Mevkufların koğuşlarının bulunduğu binalar kaloriferlidir. Yassıada Garnizonunun kış ikmali, tamamen yapılmış, fena havalara karşı her türlü tertibat alınmıştır.

Yasak olmayan bölge, Yassıadanın yüzde onundan belki az, fakat hiçbir şekilde fazla değildir. Düşüklerin bulunduğu kısmı da ihtiva eden yasak bölge, üstüvane tel engellerle ve çapraz hatlarla takviye edilmiş adam boyundan yüksek tek 16 sıra dikenli çitle çepeçevre enterne edilmiş tir. Ayrıca Yassıadanın kayalıklı yalıyarlarının kritik kesimlerine, iki li veya üçlü üstüvane tel engeller döşenmiştir. Denizden gelecek tecavüz lere doğrudan doğruya, havadan ge leceklere de destek vazifesi görmesi maksadıyla, Yassıada civarında sayı ları değişen harp gemileri mevzilendirilmiştir.

Yassıadaya ayak basar basmaz müşahede edilen ak pak temizlik, tâvizsiz disiplin, gediksiz intizam ve ciddiyettir. Böyle bir kutsal görevi şeref ve emsalsiz bahtiyarlık addeden Yassıada görevlileri, dirayetli komutanlarının emri altında fevkle ve canla başla çalışmaktadırlar.

Erler, assubaylar ve subaylar, haftada bir defa sırası gelen şehir iznine öyle pek canı gönülden ve istekle gitmemektedirler. Millî oyunlar, halat çekme müsabakaları gibi sportif hareketler, sinema vs. şenliklerden müteşekkil tatminkar bir moral eğitimi programı Adada tatbik edilmektedir. Yassıadanın vazifeli kadrosu içinde, aşçıymış, fırıncıymış kabilinden sâdece beş sivil memur mevcuttur.

"Yassıada romantik bir yer değil" sözünde yalan hissesi aramak haksızlık olmaz. Gazetecilerin, avukatların, sanık ailelerinin ve davetlilerin serbestçe dolaşabildikleri yasak olmayan bölge dardır ama, kayalıklar ve tesislerden boş kalan topraklarda aralarından sarı dağ çiçeklerinin fışkırdığı zümrüt çimenler vardır, Restore edilmiş Bizans devrine aid minyatür sur kalıntılarının verdiği tarihi dekor içinde, havaların da müsait gitmesi dolayısıyla niyetli olanlar "prömenad" veya "alesta" yapacak, hatta aşıklar başbaşa kalabilecek yerleri, rahatlıkla bulabilirler. Yassıada, artık bir âlemdi. Celse aralarında kadınlı - erkekli dinleyicilerin hayattan adamakıllı zevk aldık-

Duruşmaların Anatomisi

Börek Dâvası

Hasan Polatkan
Börek dağıtıcısı

Şu anda bütün Türkiye, şehirlisi ve köylüsüyle. Demokrat iktidar devrinde Bakanların vazife anlayışının ne olduğunu, bunların o rejim içinde nasıl pervasızca iş çevirdiklerini, çalıp çırptıklarını biliyor. Bu hakikati gözler önüne seren bir dâva olmuştur: "Börek Dâvası". "Börek Dâvası", Yassıadada duruşmaları devam eden Polatkan - Vinileks ortaklığının marifetleriyle alâkalı dâvaya gazeteciler tarafından verilen isimdir. "Börek*', hem "Köpek" ve "Bebek" ile kafiye teşkil etmekte, hem de hatıra "Yağma Hasan"ı getirmektedir. Tâbirin tutacağında zerrece şüphe yoktur. Ama bâdvanyı kendisi daha da çok ve şimdiden tutmuştur.

Bu mecmua kanaatini muhafaza etmektedir: "Köpek Dâvası" ve "Bebek Dâvası" itibar görmemiştir, ortaya atılmalarıyla güdülen gaye gerçekleşmemiştir. Aksine, bir çok burnun kıvrılmasına, Yassıada duruşmalarının ciddiyeti bahsinde tereddüt uyanmasına yol açmıştır. Allahtan ki hemen arkadan "Börek Dâvası" gibi, kelimenin tam manasıyla dört başı mâmur bir dâva gündeme alınmış ve daha başladığı andan itibaren sanıklarını yerin dibine geçirmiştir.

"Köpek Dâvası", "Bebek Dâva sı" ve "Börek Dâvası" ile gösterilmek istenilen husus bir belirli rejim içinde düşüklerin ne derece pervasız ve nasıl hayâsız davrandıklarıdır. Böyle dâvalarla, memleketi on yıl boyunca idare edenlerin ve devletin bütün propaganda vasıtalarından faydalanarak kendilerine peygamberlik bile atfettirenlerin gerçek şahsiyetleri ortaya çıkmaktadır. Hediye köpek satan bir Cumhurbaşkanı, sokak zamparası bir Başbakan.. Ama, bir ihtilâl sonrasında, devrilenlerin şahsiyetlerinin belirmesi için dahi daha ciddi suçların halk tarafından istendiği artık belli olmuştur. Köpekler ve bebekler umumi efkârı tatmin etmemiş, birinci dâvada meselenin prensibi bir tarafa bırakılarak köpeğin hakikaten yirmibin lira edip etmediğinin tartışılmasına girilmiş -meşhur Time bile bu tartışmaya katılarak fikrini aldığı mütehassısların bir Afgan tazısının değerinin bu olabileceğini söylediklerini bildirmiştir-, ikinci dâvada ise herkesin bir gönül macerası olabileceği gerçeği bir Başbakanın resmi otomobiliyle gayrımeşru çocuk cesetleri taşıtıp taşıtamayacağı, zamparalığa sokakları polis kordonu altına aldırarak gidip gidemeyeceği noktasını unutturmuştur. Bunlar, Yassıada duruşmalarının talihsiz başlangıcını teşkil etmiştir. 6/7 Eylül hâdiseleri ise, mahiyetleri icabı, elbette ki reddedilemez maddî deliller üstüne bina edilemeyecek, bir takım kanaatlere ve istidlallere dayanacaktı. Şimdi, "Börek Dâvası" ile hava değişmiş, D.P. iktidarının ne pis bir idare kurduğu elle tutulur şekilde meydana çıkmıştır. Yassıadada, sanık mikrofonu başına geçen dört ortağın çırpınışları ve her çırpınışta batağa biraz daha batmaları milletin tamamı tarafından ibretle seyredilmektedir. Bir nüfuz ticaretinin böylesine aşikâr delillerini ele geçirmek hakiki bir bahtiyarlıktır. Meseleyi aydınlatan mektupların bakanlık makamında bulunmuş olması, altlarındaki sandalyalar zangırdarken bile gafil Menderes Bakanlarının herkesin gördüğü ihtilâli, -Nizameddin Nazifin çok talihli tabiriyle-, "Kampana çalarak gelen ihtilâl"i görememiş bulunduklaruu göstermektedir. Demek Menderesin Bakanları, aralarından bir tanesinin verdiği "2000 yılına kadar iktidarda kalacağız" haberine ciddî ciddî inanmışlar.. Budalalığın bu kadarı karşısında şaşmamak kabil değildir.

Şimdi, köpekler ve bebekler süratle tasfiye olunarak böylesine kuvvetli kararnamelerle Erkmen - Mandalinci düosunun, Kromitin, ipartransportun rezaletleri birbiri peşine getirilirse, onları Topkapı, Uşak, İstanbul - Ankara Üniversiteleri hâdiseleri takip ederse ve hava dağılmadan repertuvarın en esaslı parçası, Anayasayla alâkalı dâva görülür, Yassıada oyunu üzerine perde inerse bir iktidarın on yılının hikâyesi bütün çıplaklığıyla gözler önüne serilecektir. Böyle bir silsilenin sonunda en âdil ölçüler içinde cezalar dağıtıldığında umumi efkâr tatmin olacaktır. Zaten on yılın hikâyesi bundan başka nedir ki? Çalıp çırpma, rahat çalıp çırpma için siyasî rakipleri yok etme plânı, bunda muvaffak olunamayınca da rejimi fiilen değiştirme teşebbüsü.. "Börek Dâvası" birinci plândaki gayenin, zengin olma gayesinin D.P. iktidarının alâmeti farikası bulunduğunu herkese göstermeye yetmiştir.

Demek oluyor ki yapılacak şey sâdece ve sâdece ciddi meselelerin elle tutulur delillerle ortaya getirilmesi, rakamların kabarık bulunması, göz yumulabllecek basit suçların, herkesin gündelik hayatında bulunabilecek kusurların "bizim millet bundan anlar" efsanesine kapılarak ortaya sürülmemesidir.

Bizim millet, biz neden anlıyorsak ondan anlıyor ve başka türlü düşünenlere de içten içe gülüyor.

Celâl Bayar
Köpek satıcısı

larını gören bir subay vazifeli, "Duruşmalardan sonra burayı bir turistik bölge olarak kalkındırmak" latifesini yapmıştır.

İşte, şöhreti millî hudutlarımızı çok aşan Yassıadada hayat böyle geçmektedir ve oyunun kahramanları taunlardır.

Yolsuzluklar

Görülmemiş kepazelik

Geçen haftanın sonunda bir gün, saatlerin 17'ye yaklaşmakta olduğu sırada Yassıadada, adanın açık denize bakan taraf ındaki bir küçük odada biri gözlüklü, biri gözlüksüz, ama ikisi de zayıflamış ve süzülmüş iki adam, içeri yeni giren bir üçüncüye:

"— Geçmiş olsun.. Hayrola ?" dediler

İçeriye giren üçüncü, tıpkı ilk ikisi gibi zayıflamıştı ve süzülmüştü, ama bundan başka yorgundu, bitkindi. Üzerindeki lâcivert elbisenin iki düğmeli ceketi, ceketsiz giyilmiş bir paltoyu andırıyordu. O kadar boldu, genişti. Çıkık elmacık kemikleri âdeta çökmüştü ve boynu incelmişti. Bir zamanlar malik olduğu bebek yüzü artık bir kadavranın çehresini hatırlatıyordu. Üçüncü adam Hasan Polatkan, ilk ikisi onun Yassıadadaki oda arkadaşları Halûk Şaman ile Rüştü Erdelhundu. Düşük Maliye Bakanı görülmemiş bir kapazeliğin hesabını Yüksek Adalet Divanının önünde vermekten dönüyordu.

Düşük Polatkan muhafızlar arasında duruşmaya getiriliyor

Milyonların hesabını verecek

O gün, saatin 9.30'a yaklaştığı sırada silâhlı askerlerin duruşma salonuna getirdikleri kafilenin' dört kişilik olduğu görüldü. Bir yolsuzluğun duruşması yapılacaktı. 27 Mayıstan bu yana bir yolsuzluklar furyası bütün kulakları doldurmuş bulunduğundan, üstelik D.P, iktidarı primadonnalarının dâvayla alâkaları olmadığından emektar Fenerbahçe, limanı kaplayan koyu sisin içinde yarı boş kalktı. Doğrusu istenilirse, Dolmabahçeden ayrılmak o kadar kolay olmadı. Tepedeki radar mütemadiyen çalışıyor, refakat eden hücum botu ve sahil muhafaza gemisi etrafta dürt dönüyordu. Buna rağmen tecrübeli kaptan, gemisini tam zamanında Yassıadanın denizden doldurma iskelesine yanaştırmaya muvaffak oldu.

Sanık olarak duruşma salonundan içeri ilk, düşük Maliye Bakanı Hasan Polatkan girdi. İki tarafında, iki subay vardı, Biri denizci, biri havacıydı. Onu, yanında gene iki subay bulunan uzunca boylu, seyrek fakat uzun beyaz saçlı, gözlüklü, dağınık 'kıyafetli biri takip ediyordu. Kafilenin üçüncüsü upuzun boyluydu. Zayıftı ve inceydi. Gırtlak kemiği dışarı fırlamıştı, Elinde bir çanta tutuyordu. Sırada dördüncü çıplak başlı, ka--- camlı gözlükler taşıyan, karga burunlu biriydi. Dinleyiciler, acayip kafileyi merakla seyrettiler. Polatkan hariç, ötekiler hemen hiç kimse tarafından tanınmıyordu. Halbuki bunlar, şimdiye kadar duyulmuş yolsuzluklar nn en aşikârının ve en rezilânesinin sanıklarıydı ve bir kaç sene içinde sağladıkları kazanç on milyonları buluyordu. Meçhul milyonerler, hamileri ve menfaat ortakları Hasan Polatkanın arkasından sanık mahalline girdiler. Sanık locasında dört sandalye vardı. Yolsuzlar, kafiledeki sıralarıyla oturdular. Ama Başkan içeri girince yoklama, daha doğrusu bu ticari dehaların takdimini yaptı ve yerlerini değiştirdi. Polatkanın yanına karga burunlu Hüseyin Altan, onun yanına ince uzun Necati Dölay, son sandalyaya da dağınık kılıklı Ragip Sipahi oturdular. Altan ve Dölay meşhur Vinileks şirketinin sahipleri, Sipahi ise onların iş çeviren komisyoncularıydı.

Görülmemiş kepazeliğin ne olduğu kararname okununca anlaşıldı.

Memur Bakan

Soruşturma Kurulu kararnameyi daha önceden basına intikal ettirmemişti. Gerçi dâvanın esası biliniyordu. Vinileks şirketi Ragıp Sipahi vasıtasıyla düşük Maliye Bakanına hulul etmiş ve kendisini Ankarada ücretli bir memur gibi kullanmıştı.

Bu parlak mesaisi Polatkana, bir kısmı peşin, diğer tarafı taahhüt şeklinde olmak üzere 13 milyon liraya yakın bir menfaat sağlamıştı. Ama Polatkan, işbirliğinden en ziyade kârlı çıkan değildi. Maliye Bakanına 13 milyon lirayı gözden çıkaran şirket akıl almaz menfaat temin etmiş ve Türkiyede bir sanayi kolunun inhisarcısı haline geldikten sonra başka dallara da el atmıştı. Kararname 26 sayfaydı. Okunması tam birbuçuk saat sürdü.

Salonda dört avukat vardı. Bunlardan Vinileksi Hamdi Öge temsil ediyordu. Saffet Nezihi Bölükbaşı Hasan Polatkanı savunuyordu. Kararnamenin okunmasını sanıklar çeşitli durumlarda, takip ettiler. Polatkanın sol yanağı şişmişe benziyordu. Cebinden bir defter çıkardı ve kendisi beyaz, kapağı lâcivert bir sabit kalemle mütemadiyen notlar aldı. Dolayın elinde bir kararname vardı. İnce uzun milyoner, salona girdiğinde gülümsüyor ve kendisinden emin haller takınıyordu. Bu hallerini duruşmanın hemen sonuna kadar muhafaza etti. Yalnız bir defa, Başkandan azar işittiğinde bozuldu ve kızardı. Dölay da, ortağı Altan da mühendistiler. Polatkan kendilerini "müteşebbis ve münevver iş adamları" diye takdim etti! Münevverliklert hakkında tabii fazla bilgi edinilemedi ama, teşebbüs kabiliyetleri herkesin parmağını ağzında bıraktı. İkisi de, yaman adamlardı ve 20 bin lira sermayeyle kurdukları bir Şirketi yedi, sekiz sene sonra yirmi küsur milyonluk ciro yapan bir dev teşebbüs haline getirmişlerdi. İşin esrarı, kararname okundukça gözlerin önünde daha iyi belirdi ve dinleyiciler hakikaten, şimdiye kadar Yassıadada görülen dâvaların en alâka uyandırıcısının başlamış bulunduğunu farkettiler. İlk defa olarak -Anayasanın ihlaliyle alâkalı suçtan sonra- dört başı mâmur bir kararname hazırlanmıştı ve bir görülmemiş kepazeliğin bütün unsurları bir araya getirilmişti.

Uğursuz 13 rakamı

Her şey, İhtilâlden sonra Maliye Bakanlığının makam odasında yapılan aramada ele geçirilen 13 mektupla başladı. Bu 13 mektuptan büyük kısmının altında Ragıp Sipahi imzası vardı. Bâzıları ise imzasızdı, ama aynı şahıs tarafından kaleme alındıkları belli oluyordu. Hepsinin muhatabı düşük Maliye Bakanı Hasan Polatkandı. Mektupların ilki 18 Mart 1957 tarihini taşıyordu. Son mektubun üzerindeki tarih ise 27 Nisan 1960 idi. Yâni, İstanbulda talebe nümayişlerinin patlak verdiği günün arefesi.. Bu mektup, not ve pusulalarda Ragıp Sipahi, memuruna direktif veren bir patron vekili edasıyla devrin Maliye Bakanınından bir takım taleplerde bulunuyordu. Talepler tetkik olunduğunda hayret büsbütün arttı. Vinileks şirketi, başı her sıkıştığında -hattâ sıkışmadığında- muhtaç bulunduğu desteği Polatkanda aramıştı. Bankadan kredi mi isteniliyor? Polatkana yazılmıştı. Kapasite tesbitinde iltimas mi isteniliyordu? Polatkana yazılmıştı. Ham maddeye mi ihtiyaç vardı ? Polatkana yazılmıştı. Vergi tecili meselesi mi vardı? Polatkana yazılmıştı. Bir müşkülpesent, şirketin hesaplarını tetkike mi gelmişti? Polatkana yazılmıştı. Bâzı heyetlere bâzı adamların yerleştirilmesi mi gerekmişti? Polatkana yazılmıştı. Bir takım hususi şahısların işlerinin yapılman mı istenmişti? Polatkana yazılmıştı. Hattâ Vinileks şirketi, rakibi Derbi şirketinin başına dert açılması için bile Polatkana başvurmaktan çekinmemiş, hiç pervasız "şanların başına Maliyeyi musallat et" demişti.

Mektupları okuyanlar iki hususu tesbit ettiler. Birincisi, bu taleplerin hemen hepsi is'af olunmuştu. Şirketin kredileri artmış, istediği tahsisler yapılmış, vergileri tecil olunmuştu. Sanki Vinileks devletin öz malıydı ve devletin bütün imkânları, önünde açık tutuluyordu. Ama ikinci husus ortaya çıkınca bu iltimaslı muamelenin esrarı çözüldü. .Polatkan, şirketin âdeta resmi ortağıydı. Mektuplarda hep "müşterek menfaat"-ten bahsediliyordu. Düşük Maliye Bakanına bir takım hisse senetleri hediye edilmişti. Ondan çok daha büyük meblâğda hisse senetleri ise taahhüt olunmuştu. Mütemadiyen tekrar edilen bir formül, "Hepimizin menfaatidir"formülüydü. Ragıp Sipahi, Hasan Polatkanın menfaatini sağlamakla kalmamış, çocuklarının bile istikbalini garanti altına almak sevdasına kapılmıştı. Ee, buna mukabü de Polatkan, nüfuzunu böylesine hayırlı bir işte kullanmaktan çekinmemişti. Her mektup asgari sekiz, dokuz talep ihtiva ettiği halde düşük Maliye Bakanı bunları dikkatle kaale almış, hepsini inanılmaz itinayla takip ederek sonuçlandırmıştı.

Milyonluk yolsuzluk sanıkları duruşmada

Minareye kılıf uyduramadılar .

Nitekim kararnameyi kaleme alanlar, düşük Polatkanın Vinileksin Ankaradaki bir temsilcisi, bir memuru gibi davrandığını kaydetmekten geri kalmamışlardı.

Kararnamenin esasları

Bu mektuplar bulunduğunda derhal tahkikata girişildi. Her şey öylesine açık ve ortadaydı ki, hani hiç bir tahkikat yapılmasa, gene de bir kararname düzenlemek kabildi. Mektuplarda son derece samimi, hattâ laubali ifade kullanılıyor, bir takım hâdiseler -suç olan hâdiseler- açık açık anlatılıyor, atıflar yapılıyor, işbirliğinin devamı temenni ediliyordu, Mek-

Polatkan devr-i sabıkta eğleniyor

Harcanan haram paradır

tuplardan anlaşılan, Polatkanın Vinileksin sâdece bir memuru gibi değil, aynı zamanda bir müşaviri gibi de çalışmış bulunduğuydu. Onlara akıllar öğretmiş, yollar göstermiş, kâr sağlamaları için elinden gelen her şeyi yapmıştı. Bu yüzden kararname dört başı mâmur şekilde hazırlandı.

Birinci kısım, talepleri ihtiva ediyordu. Bunlar, Ragıp Sipahinin mektuplarında Polatkana aksettirdiği, daha doğrusu havale ettiği işlerdi. İkinci kısımda, yerine getirilen talepler ele alınmış ve bir bir anlatılmıştı. Bu kısımdan çıkan netice, Ragıp Sipahinin arzularının düşük Maliye Bakanınca âdeta bir emir telâkki edildiğiydi. Ortaklık başladıktan sonra Vi nileks görülmemiş bir süratle gelişme yolunu tutmuş, krediler astronomik sayılabilecek meblâğlara yükselmişti. Polatkan bankalara bizzat telefonlar etmiş, hattâ kendisine Sipahi tarafından "sayenizde sağlanan krediler" başlığını taşıyan listeler gönderilmişti. Bunlar Polatkanın, iyi bir Bakan olmasa da, ne mükemmel bir memur olduğunu gösteriyor ve memleketin onu bir bankadaki müfettiş muavinliğinden alıp Maliye Bakanı yapmak suretiyle bir kabiliyeti heba etmiş olduğunu ispat ediyordu. O kadar ki, Maliye Bakanının döviz komitesindeki meslekdaşı Hayreddin Erkmen bile, verdiği ifadede Polatkanın Vinileksi daima koruduğunu belirtmişti. Böylece Vinileks devletin şımarık çocuğu haline gelmiş, tabii 20 bin lirayla kurulan şirketin harikulade gelişmesinde zor bir taraf kalmamıştı. Şirket, kendi imâl ettiği malların ithalâtını bile menettirmeyi becermişti.

Kararnamenin üçüncü kısmında bu mesainin Polatkana sağladığı menfaat anlatılıyordu. Bunlar da hayalî hususlar değildi. Ele geçen 13 mektupta hepsi bir bir belirtilmişti. Dölay ve Altan kudretli ortaklarına peşinen Standart adı altında kurdukları ve Vinileks mamullerinin satışıyla meşgul olacak şirketin yüzde 22 hissesini hamiline muharrer 500'er liralık 220 hisse senedi halinde vermişlerdi. Tabiî Polatkanın bu senetlerin hissesine düşen kârı ceplememiş olması pek uzak bir ihtimaldi. Ortaklar, Polatkana anonim şirket haline getirecekleri Vinileksin de yüzde 5 hissesini taahhüt etmişlerdi. Şirket 50 milyon değerinde bulunduğuna göre düşük Bakan oradan 2,5 milyon vuracaktı. Müteşebbis münevverler. bir.de Kimyevî Maddeler Fabrikasının hazırlıkları içindeydiler ve onu. gerçekleştirmek için Ragıp Sipahi taleplerini listeler halinde Polatkana bildirmişti., Sipahi bir mektubunda bu şirkete "Hanımefendi ve Hüseyin bey biraderimiz"in ortak edilmesinin kendisi, Dölay ve Altan arasında yapılan toplantıda kararlaştırıldığını Polatkana müjdelemişti. Daha sonra, sorgu başladığında "Hanımefendi"nin kim olduğu Sipahiye soruldu. Polatkanın eşiydi. Başkan "ya, Hüseyin bey biraderimiz?" dedi. O da, Polatkanın kardeşiydi. Bu sırada, "Özdemir oğlumuzdan sonra piyasaya çıkan yeni "Hüseyin bey biraderimiz" sanık yakınlarına ait kısımda söylenenleri. alâkayla dinliyor, zattan zaman gülüyordu da.. Gülmeyen bir Hasan Polatkandı. Bu şirketin yüzde 10 hissesi böylece Polatkanlara verilecekti ki, değeri 10 milyon liraydı.

Kararnamenin sonuna gelindiğinde, meselenin Yüksek Adalet Divanına sevkine Yüksek Soruşturma Kurulunun ittifakla karar tvrmiş bulunduğu görüldü. Zaten haftanın sonlarındaki o gün Yassıadadaki duruşma salonunda bulunan herkes, ittifak halinde, sabit bir suçun hikâyesini dinlediği kanaatindeydi. Bundan sonra sorgulara geçildi.

Ayrı tonda şarkılar

Akşama kadar devam eden sorgular, görülmemiş kepazeliğin kahkahalarla seyredilen "tevil faslı"nı teşkil etti. Komedinin baş aktörleri Ragıp Sipahi ile Hüseyin Al tan oldu. ikisinin hakikatleri öyle bir inkâr tarzları vardı ki, Başkan dahil bütün dinleyiciler makaraları koyuvermekten kendilerini alamadılar. Bir defa, Necati Dolay ve Hüseyin Altan Ragıp Sipahinin kendileri namına Polatkanla temas halinde bulunduklarından habersiz olduklarını ifadeyle söze başladılar. Mektupları ilk defa soruşturmaya çağırıldıklarında duymuşlardı. Ragıp Sipahi Vinileksin ne ortağı, hattâ ne de temsilcisiydi. Sâdece şirketin işlerini takip eder, mukabilinde de komisyon alırdı. Ama, işleri nasıl ve kimler vasıtasıyla görürdü, biliniyorlardı. Ukalâ tavırlı Dölay, bütün salonu kahkahaya boğan bir sahte ciddiyet içinde feryat etti:

"— Böyle şey nasıl olur, efendim? Bu mektuplar nasıl yazılır? Eğer bilseydik derhal noter vasıtasıyla protesto ederdik, ihbarda bulunurduk. Vinileks, dürüst bir firmadır."

Hele aynı zat, firmasına kredi vermek için bütün bankaların birbirleriyle yarış ettiklerini söyleyince neşe büsbütün arttı. Zira biraz evvel okunan listelerde Sipahi, Polatkana hangi banka nezdinde tazyikte bulunması gerektiği hususunda talimat veriyordu. Biraz sonra ise, bankaların kredi açmak isin. rekabet halinde bulundukları Vinileksin vergi borcunu tam sekiz defa doğrudan doğruya Polatkana istida verecek tecil ettirmiş bulunduğu öğrenildi. Üstelik bunlardan sonuncusunun altındaki imza açıklandığında hayretten ağızlar açık kaldı. İmza, Ragıp Sipahinindi. Şirketin ortağı olmayan, temsilcisi bulunmayan adam Maliye bakanlığına verilen resmî istidayı şirket namına imzalamıştı ve bu istida üzerine düşük Bakan vergiyi tecil etmişti!

Başkan sorguyu, dört bilirkişi ra-

porunu okutmak suretiyle yaptı. Bir yandan raporlar okunuyor, bîr yandan Başol sualler soruyordu, Sanık mikrofonunun başına evvelâ iki açıkgöz ortak dikildiler, sonra Ragıp Sipahinin iştirakiyle bir trio haline geldiler, nihayet Polatkan da çağrılınca kadro tamam oldu. Vinileks adına Necati Dölay konuşuyordu. Anlaşılan ağzı laf yapan oydu ve teşebbüsün Kurnazlık tarafı ondan geliyordu. Altan hep "ben bilmiyorum" diyor veya Dölayın sözlerine "Aynı" diyerek katılıyordu. Bu "Aynı"lar o kadar sık hal aldı ki, Başkan bile zaman zaman takılmaktan geri kalmadı, bir sual sorduktan sonra Aynı mî?" diye ilâve etmeye başladı. Zavallı Altanın hiç bir meseleyle alakası yoktu. O, teknik işlere bakıyordu. Vergiymiş, krediymiş, müfettişmiş, tahsismiş.. Bunları bilen Necati Dölaydı. Ama, vergi tecili için verilen meşhur sekiz istidadan bir kısmının altında imzası çıkınca saf kuzucuk ter dökmeğe başladı. Halbuki ifadesinin başında, Yassıadaya getirilince neden getirildiğini dahi anlamadığını bildirmişti. Sipahinin aldığı 484 bin liralık komisyona gelince, bir defa bunun hangi hizmet karşılığı olduğu belirtilmemişti. Üstelik, bu komisyon "işleri bozulmuş bulunan" Sipahiye bir yardım olsun diye böyle kabarık meblâğ halinde ödenmişti!

Salon yavaş yavaş sanıklara kızmaya başladı. Teviller alay, yahut cümle âlemi budala yerine koyma mahiyeti almıştı. Sipahi bir ömürdü, ötekiler hangi istikamette konuşurlarsa ifadesini ona göre ayarlıyor ve bocalayıp duruyordu. Hele mikrofon başına Polatkan da gelince, cümbüş tamamlandı.

Polatkanın mazeretleri

Düşük Menderesin düşük çırağı tevil işini ötekilerden akıllı şekilde yaptı. Ancak bu, ötekilerin gülünç yalanlarını daha iyi ortaya çıkardı. Dölay ve Altan Polatkanı hiç tanımıyorlardı, hele Sipahinin onunla kendi adlarına yaptıkları temasları katiyyen bilmiyorlardı ya., Polatkan Dölayı ve Altanı 1957 yılında, yâni Sipahinin mektuplarının başladığı sırada tanıdığını bildirdi, Kendileriyle bir çok defalar konuşmuştu. Ragıp Sipahinin ' tavassutuyla makamına gelmişlerdi. Onlara yol göstermiş, akıl öğretmişti. Hattâ, Ragıp Sipahiden onlara şikâyet bile etmiş, adamın kendisini Vinileks namına fazla rahatsız etmeye başladığını bildirmişti! Bu sözler, iki ahbap çavuşların bir baştan ötekine yalan söylediklerinin açık deliliydi. Kendini kurnaz satan pis yüz ifadeli Dölay ile kendini aptal gösteren tilki Altan fenersiz yakalandılar. Zaten söylenenlerin hiç biri birbirini tutmuyordu ya..

Polatkan, kendini açık hakikatleri kabul ederek, fakat bunlara kulp takarak savunmayı tercih etti. Evet, Sipahi o mektupları kendisine yazmıştı. Ama bunların bâzılarını belki de okumamıştı, bile.. Zaten öylesine bol mektup alıyordu ki.. Üstelik, yirmi senelik bir tanıdığı olan Sipahi çok mektup yazan bir adamdı. Bu mektuplarda ifadenin dozunun kaçık bulunduğunu, hattâ laubali olduğunu kabul ediyordu. Ama, işte, adam buydu. Üstelik, kendisi Sipahiye bütün hayatı boyunca tek kelime yazmış değildi. Başkan sordu:

"— Ama mektuplarda menfaate taallûk eden bahisler var.. Onlara ne diyorsunuz?"

Düşük Maliye Bakam bunları katiyetle reddetti. Hiç biri doğru değildi. Vinileks ortaklarının kendisine verdikleri tek şey, şimdi evinde, yemek masasının üzerinde duran üç metrelik muşambaydı. "Sipahininmektuplarını şimdi gelmiş gibi okuyorum" dedi, Yaptıklarım, bir vazifenin ifası için yapmıştı. Yâni Vinilekse, kredi temini için bâzı bankalara telefonlar etmişti, plâstik dâvasını Döviz Komitesinde savunmuştu, şirketin vergi borçlarım tecil etmişti, onlara ham madde bulmuştu, onların mallarının satılmasına çalışmıştı, ortaklara akil vermiş, yol göstermişti. Bunların hepsini kabul ediyordu. Ama, hepsini vazife olarak yapmıştı.

"Buram buram Anadolu toprağı kokan" Salim Başol, bu vazife anlayışı karşısında doğrusu şaşırmıştı.

"— Mâliye Bakanının bir firmanın bu kadar işini görmesi vazifesi midir?" diye sordu.

Polatkanm cevabı, bütün salonu bir defa daha kahkahaya boğdu:

"— Maliye Vekilinin, kendisine gelir akıtan müesseseleri beslemesi kanuni değilse bile, mânevi vazifesidir."

Polatkan, Vinileksten tek santim almamıştı. Bunu, ısrarla tekrar ediyordu. Peki, Ragıp Sipahinin mektupları neydi? Düşük Maliye Bakanı, bunlardaki açıklamaları Vinileksin iki aklıevvel ortağı gibi hemen red yoluna sapmadı. Evet, bunlar kendisine yazılmıştı. Ragıp Sipahi kendisine ortaklık da teklif etmişti. Bunu kabul etmeyince eşinin veya kardeşinin, yahut kayınpederinin şirkete girmesini şifahen istemişti. Ama düşük Polatkan bunlann hepsini reddetmişti. Bunun üzerine Ragıp Sipahi kendisine meşhur mektuplardan birini yazmıştı. Bunda, Standart şirketine ait 220 hisee senedini her zaman kendisine iade etmek şartıyla muhafaza ettiğini bir senet havası içinde bildiriyor, taahhütlerde bulunuyordu. Başkan surdu:

"- Peki, bu mektubu alınca ne yaptınız?"

Polatkan hiç bir şey yapmamıştı! Türkiye Cumhuriyetinin namuslu bir Maliye Bakanına yazıldığı takdirde yazanı sürüm sürüm süründürecek bu mektubu katlayıp saklamakla yetinmişti! Sipahiye "Nedir bu rezalet?" dahi dememişti. Başkan, Divan ve salon 'bu sükûtun sebebini anlamakta zerrece güçlük çekmediler.

"Polatkan Mecliste, komîsyonda konuşuyor
Rakam şampiyonu idi

YASSIADA DURUŞMALARI

Kumpanyanın serencamı

Haftanın sonundaki o gün, duruşma bitmek üzereyken dört kişilik kumpanya perişan haldeydi. Kararnamenin sapasağlam esasları ve açıklanan hakikatlerin aşikârlığı Başola desteklerin en kuvvetlisini temin etti. Celse sona ererken Polatkan ve ortakları hezimete uğramışlardı. Düşük Maliye Bakanı bir menfaat sağladığını inkâr ediyordu. Ona, Başolun suali şu oldu:

"— Peki, size açıkça rüşvet teklif eden, sizin, namınıza hisse senetleri alıp bunları muhafaza ettiğini bildiren, sayısız talepte bulunup çoğunu yerine getirdiğinizi tekrarlayan, nüfuz ticareti yapmanızı isteyen, size patron vekili bulunduğu bir şirketin memuruymuşsunuz gibi hitap eden bu adamın mektuplarına karşı niçin bir vaziyet almadınız? Haydi, eski arkadaşınızdır, neden bunları kesmesini ihtar etmediniz? Aslında, böyle teklifleri şiddetle reddetmeniz ve sahipleri hakkında takibat yaptırtmanız gerekirdi ya. Söyleyin, tevali eden bu mektuplara karşı, eğer mektuplarda açıklanan menfaat ortaklığınız yoksa, niçin göz yumdunuz, üstelik böyle tekliflerde bulunan bir firmanın işlerini, sanki onun ücretli memuruymuşsunuz gibi takip ettiniz?"

Polatkanın bu suale verecek cevabı yoktu. Başkan:

"— O halde, dedi, sizin inkârlarınız mücerret sözler oluyor.. Değil mi?"

Evet, öyle oluyordu.

Ama, vaziyeti berbat olan Ragıp Sipahiydi. Hele ilk ifadeleri okunduğunda büsbütün güç duruma düştü. Zira o ifadelerinde, mektuplarındaki hususların tafsilâtını da veriyordu. Meselâ, 220 hisse senedini alıp Polatkana bizzat götürmüştü. Polatkan, bunların kendisinde kalmasını mahzurlu bulmuş ve emaneten Sipahiye vermişti. Bunun üzerine o da, senet mahiyetindeki mektubu yazmıştı. Ragıp Sipahi bu ifadeleri Okunduğunda şaşırmış bir tavır talandı. Zaten, işin başından beri tutumunu Polatkanın ve eski patronlarının tutumuna göre ayarlıyor, onlar ne söylerlerse kendi sözlerini o istikamette değiştiriyordu. O kadar ki Polatkan kendisi hakkında "Cahildir, bu işleri bilmiyor" deyince ve Başkan kendisine "Bak, ne diyor? Sen cahilmişsin ve bu işleri bilmiyormuşsun" diye sorunca düşük Maliye Bakanına hak verdi:

"— Bunun böyle olduğunu ben de kabul ediyorum" dedi.

Hisseler meselesi Polatkanın dediği gibiydi, kredi işleri Polatkanın dediği gibiydi, komisyon dâvası Vinilekscilerin dediği gibiydi.. Her şey, ötekilerin dediği gibiydi. Hata etmiş, mübalâğa etmişti. Mektupları yazmıştı ama, işte, şaşırmıştı. İlk ifadelerine gelince.. Sipahi evvelâ bunların imzalarına bakmak istedi. Evet, kendisinindi. Sonra, söylediklerini hatırlayamadı. Son ifadelerini aç ve susuz bırakıldıktan sonra vermişti. O zaman ukalâ tavırlı Dölay, kendisinin de "tabutluk"a konulup ifadesinin alındığını bildirdi. Bütün rezalet meydana çıktıktan sonra, bu tek savunma yoluydu. Peki, 1957 ile 1960 arasında kaleme alınmış ve reddedilen ifadelerdeki hususların ilk açıklanması olan mektuplarda mı tabutluklarda veya aç, susuz kalarak yazılmıştı?

Bu suale hiç kimse cevap veremedi, herkes önüne baktı.

6-7 Eylül

Boşa dönen çark

Geçen haftanın ortalarında bir gün, sıkıcı 6/7 Eylül duruşmalarının hemen tek alâka uyandırıcı safhası Yassıadadaki duruşma salonunun içinde değil, dışında cereyan etti. Ama bu, pek garip bir alâka uyandırma tarzı oldu. Zira, ortada dönen hiç bir hâdise yoktu. Sâdece Cumhurbaşkanlığının eski başyaveri ve İstanbulun yeni valisi Refik Tulga salonun kapalı kapıları arkasında ifade veriyordu. Zaten gizli celse de Tulganın talebi üzerine kabul edilmiş ve halk dışan çıkarılarak duruşmaya devam olunmuştu. Ancak sanıklar ve avukatları, usul icabı içerde bırakılmışlardı. O yüzden, celsenin sona ermesinin üzerinden bir çeyrek saat geçmişti ki "iyi haber alan çevreler" Tulganın ifşaatinin ne olduğunu hemen kelimesi kelimesine öğrenmişlerdi. O zaman salonun dışında cereyan edenin salonun içinde cereyan edenden daha alâka uyandırıcı bulunduğu hususu ortaya çıktı.

Refik Tulga
Mühim ifşaat

Salonun dışında cereyan eden şuydu: Haftanın ortasındaki o gün dinleyiciler, saatin onikiye gelmek üzere olduğu bir sırada salondan çıkarıldıklarında, hattâ salonun civarından uzaklaştırıldıklarında ve kapılar otomatik tabancalı erler tarafından emniyet altına alındığında bir merak dalgası Yassıadanın üzerinde esti. Acaba Refik Tulga ne söylüyordu? Acaba Refik Tulga ne anlatıyordu? Bahis konusu hâdisenin Selânikte patlatılmış bombayla alâkalı olduğu açıklandığına ve "milli menfaat" mülâhazası ortaya atıldığına göre demek bu hususta cereyan etmiş bâzı temaslar, muhavereler, hattâ bilgi vardı. Dışarda herkes meraktaydı. Dışarda herkes birbirine bunu soruyordu.

Gizli celse, Selânikte bomba patlamasından bir gece evvel Büyük Yamanlar kampında düşük Cumhurbaşkanının böyle bir ihtimali ortaya atıp atmadığının tahkiki sırasında lüzum hasıl etti. Bir evvelki celsede İzmirdeki bu kampın müdürü böyle bir konuşmaya şahit olduğunu bildirmişti. (Bk. AKİS-Sayı: 327) Mahkeme, konuşmanın cereyan ettiği yemek sofrasında bulunanlardan Refik Tulganın ifadesine müracaati faydalı gördü. Zaten bizzat Celal Bayar, kendisine atfedilen sözleri yalanlarken, daha doğrusu reddederken Refik Tulganın çağırılıp sorulmasını istemişti. "Vicdanı bu kadarını söylemeye elvermeyecektir" demişti. İmâ, idealist Tümgeneralin ilk ifadesinde Bayarın hoşlanmadığı bir takım hakikatleri ortaya atmış bulunmasının doğurduğu infialin neticesiydi.

Tulga, Yassıadaya herkes gibi Fenerbahçe vapuruyla, sabahtan geldi. Ancak çağırılması öğleyi buldu. Üzerinde lâcivert, kruvaze bir elbise vardı. Askerî bir tavırla, ayaklarını birbirine vurup başını sert şekilde eğerek hakimler heyetini selâmladı. Daha evvelce yemin etmiş bulunduğundan Başkan yeni bir yemine lüzum görmedi. Ancak tanığa, eski yeminin tesiri altında bulunduğunu hatırlattı. Bayar ve Menderes kendisini dikkatle -dinliyorlardı. Düşük Cumhurbaşkanı elinde tuttuğu kulaklığı bir güzel kulağına yapıştırdı ve eski ya-

verinin sözlerini bekledi. Düşük Başbakan da az çok heyecanlıydı. İfade, Bayar kadar kendisini de ilzam edecekti, öteki sanıklardan, sâdece Selanik sakinleri meraktaydılar. Zira bu kendi suçluluklarının veya suçsuzluklarının miyarı yerine geçecekti. Tulganın böyle bir konuşmayı duymuş olması beraatleri için hiç bir şans bırakmayacaktı.

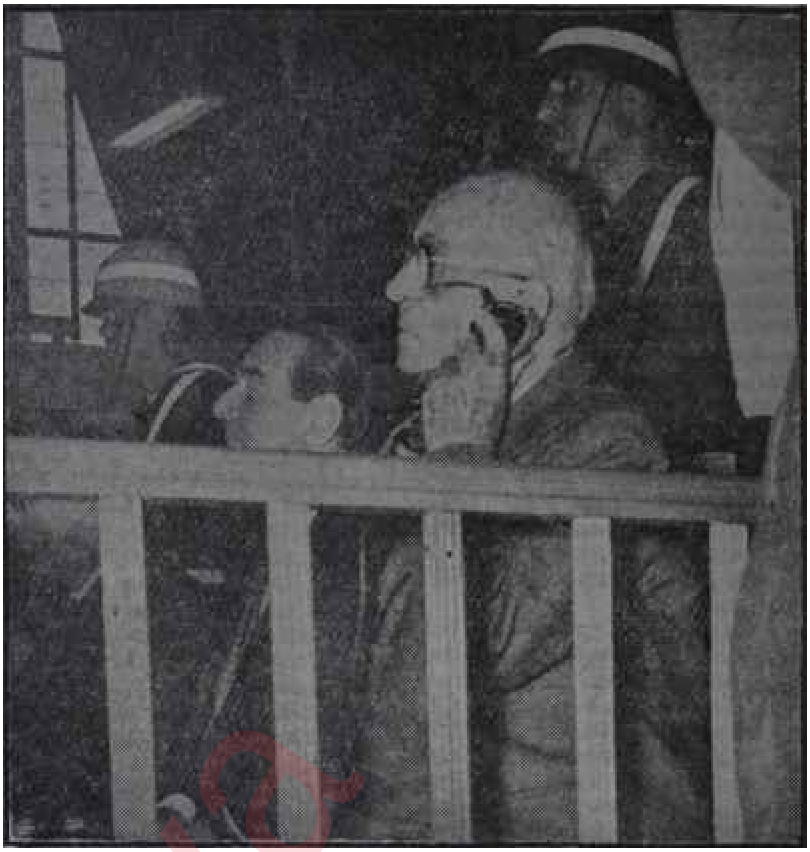
Ama Tulga, böyle bir konuşmayı duymamıştı. Sanıklar rahatladılar. Fakat eski başyaver hakikatleri tamamladı. Bu, orada bu sözlerin söylenmemiş olduğu mânasına alınmamalıydı. Kendisi duymamıştı, zira bir takım maddî mâniler vardı.

"— 6/7 Eylüle takaddüm eden günlerdeki karışıklık devam ediyordu Ora ya gece yemeği yemek için gelmiştik. Sonra program değişti ve sabaha kadar kalınma kararı verildi. O zaman, kampın idarecisi olan doktor ve ben yatak temini için sağa sola, telaşla koşuşmaya başladık. Salonda bulunmadığım sırada Bayar bunu söylemiş olabilir."

Başkan Başol, tanığın ifadesini özetledi Yâni eski başyaver bu neviden bir konuşmayı işitmemişti, fakat kahvelerin dağıtıldığı, yani Bayarın bu sözleri söylediği bildirildiği sırada dışarı çıkmış bulunuyordu. İşve Tulga bu özetlemeden sonra, bir de mahrem dinlenme arzusunda olduğunu ifade etti. Millî menfaat mülahazasıyla açıktan söyleyemeyeceği bilgilere sahipti. Bunların Yüksek Adalet Divanına intikalinde fayda görüyordu. Ancak, gizli bir celse lâzımdı.

Başkan Başol evvelâ iddia makamının mütaleasını aldı. Başsavcı Egeselin bir itirazı yoktu. Eğer millî menfaat bahis konusuysa, ki Tulga bunu takdir edebilecek vaziyetteydi, gizli celse kararı verilmeli ve eski başyaver bildiklerini anlatmalıydı. Salim Başol arkadaşlarıyla kısa bir istişarede bulundu. Ondan sonra Refik Tulgaya döndü ve konuyu biraz açmasını istedi. Evet, millî menfaat söyleyeceği sözlerin başkaları tarafından duyulmamasını âmirdi. Ama, bir karar verebilmek için de Divanın biraz aydınlanması lâzımdı. İfade hangi nokta üzerinde olacaktı? Acaba Tulga, esası açıklamaksızın bir ışık verebilir miydi?

Eski başyaver küçük bir tereddüt geçirdi. Konuyu bile ortaya atmak istemediği anlaşılıyordu. Nihayet bunun, Büyük Yamanlarda cereyan etti ği bildirilen konuşmada geçen meseleyle, bomba hadisesiyle alâkalı bulunduğunu bildirdi. Başkan yeniden kendi arkadaşlarıyla istişare etti. Peki, gizli celse talebini Divan kabul ediyordu.

Düşük Bayar duruşmaları kulaklıkla takip ediyor

Kulakları milletin feryadını da duymazdı

Salon boşaltıldı.

Kellem kellem lâyemfa

Halbuki o sabah dinleyiciler Fenerbahçe vapuruna, bir saat sonra da jimnaştikhaneden bozma duruşma salonuna ne ümitlerle dolmuşlardı. Programda iki film birden vardı. Sabahleyin bir cinayet kurdelası, 6/7 Eylül hâdiselerinin içyüzü gösterilecek, öğleden sonra komediye geçilecek ve Bebek Dâvası ele alınacaktı. Böylesine zengin bir program elbette ki alâka çekecekti. Saatin 9.30'a yaklaştığı sırada herkes yerini alınca dinleyiciler arasındaki cazip hânım nisbetinin daha da artmış bulunduğu görüldü. Duruşmalar gittikçe biraz daha fazla sosyetenin malı olmaya başlıyordu. Bundan, sosyetede bile Yassıada duruşmalarının başka bir çok konuya tercih edildiği anlaşılıyordu. Dinleyiciler arasında mor bir pardesü giymiş olan Nilüfer Gürsoy -Bayarın kızı- gene dikkati çekiyordu. Bir hafta evvelki duruşmalardan bazılarına gelmemiş bulunan genç kadın 6/7 Eylülün, son iki duruşmasında hazır bulunmuştu. Fakat artık daha sâkin oturuyor ve babasının kendisini görebilmesi için bir hareket yapmıyordu. Zira Bayarın dalgın tavrı bu gayretleri hiç kolaylaştırmamıştı. Nilüfer Gürsoy öğle tatilinde yemek yenen barakaların önünde tek başına oturuyor, bazen çimenlerin üzerine çökerek denizi seyrediyordu. Gazetecilerin bütün alâkası artık kaybolmuştu ve Nilüfer Gürsoy Yassıadanın beylik simalarından biri haline gelmişti. Zaten o da alâka çekmek için en ufak arzu göstermiyor, kendi halindeki kibar ve gururlu tavrını muhafaza ediyordu.

Düşük kafilesinin salona alınmasından önce film operatörleri makinelerinden Bayarın oturduğu iskemleye olan mesafeyi dikkatle ölçtüler. Biraz sonra kumpanya, küçük yokuşun dibinde göründü. Sanıkların getirilmesi, daima bir hususî hazırlığa ihtiyaç gösteriyordu. Duruşma salonuna nazaran yüksekte ve sağda bulunan tel örgülerin kapısı açılıyor, önde subaylar, yanlarda elleri silahlarının tetiklerinde erler bulunan kafile arzı endam ediyordu, önde daima Bayar yürüyor, onu hep Menderes takip ediyordu. Düşükler küçük yokuştan

iniyorlar ve salonun kapısına geliyorlardı. Onların gelişinden evvel ortalık tahliye olunuyor, dinleyiciler ya salona sokuluyorlar, ya da iskeleye inen yokuşun başında tutuluyorlardı.

Haftanın ortalarındaki o gün Bayar bir deniz, bir kara subayının, Menderes ise bir hava, bir kara subayının arasında göründü. Sanıklardan bir çoğu pardesülerini giymişlerdi. Bayar ile Menderes bunlar arasında değildi. Pardesülüler sanık mahalline geldik» lerinde sırtlarındakini çıkardılar ve arkadaki parmaklıkların üzerine astılar. Bayar, bir müddetten beri giydigi gri, iki düğmeli elbiseyi giymişti. Menderes ise yeni bir kostüm teşhir ediyordu, Gariptir, bu da iki düğmeliydi. Koyu kurşuni renkteydi. Boldu. Daha doğrusu, içindeki kalıp zayıflamış bulunduğundan güzel ingiliz kumaşından elbise bollaşmıştı. Menderesin meşhur gömlek yakaları da o gün daha az dikti. Gri kravatı ince bağlanmıştı.

Düşük Cumhurbaşkanı büyük bir rahatlıkla gitti, mikrofonun yanında bulunan kulaklığı aldı, gelip yerine oturdu. Zaten bütün sanıklar artık havaya alışmışlardı ve adeta evlerinde gibi davranıyorlardı. Saat tam 9.30'da Salim Başol yerine oturdu ve mutad açış sözlerinden sonra tanıkların dinlenmesine devam edileceğini bildirdi. Bundan sonra, ta onikiye kadar birbirlerinin eşi sözler söyleyen, yâni hiç bir şey söylemeyen tanıklar dinleyicilerin gözleri önünde bir geçit resmi yaptılar. Doğrusu istenilirse bunları dinlemek suretiyle niçin zaman harcandığı pek az kimse tarafından anlaşıldı.

Mürettep hâdiseler

Tanıklardan büyük kısmı haftanın ortalarındaki o gün ve 6/7 Eylül dâvasının devam ettiği haftanın son günü bir tek işe yaradılar: Dinleyicileri, sanıkları, hakimleri, savcıları, hattâ Başkanın ta kendisini bol bol güldürdüler ve bir nane şekeri gibi havayı tebdil ettiler. Ama bilinen hususlara bir şey ilâve etmediler. Aralarında kimler vardı, yarabbi! Doktorlar, avukatlar, gazeteciler, teknisyenler, semt kabadayıları, bıçkınlar, ukalâlar, garsonlar, polisler, jandar malar, havaiyat kısmında çalıştığın; meslek olarak yazdıranlar.. Bunlarır ekserisi, herkesin gördüğünü görmüş ler, o teman ve bugün herkesin çıkardığı mânayı çıkarmışlardı. Polis Müdahalede bulunmamıştı. Bir müsamaha havası işin başında kuvvetle esti rilmişti. Tahripçilerin elinde eş âletler ve adres listeleri vardı. Deha önceden rum evleri ve dükkânları işaretlenmişti. D.P. teşkilâtının başları büyük ve son derece faal rol oynamışlardı. Bunlar, hâdiselerin mürettep olduğu hususunda kesin kanaat tevlit etmiş noktalardı. Tanıklar birbiri peşine bunları tekrarladılar. Bâzıları, üstelik, işleri uzattılar da uzattılar. Anlatıyorlar, anlatıyorlar, bütün o lâf deryasından bir keçiboynuzundan çıkan lezzet bile çıkmıyordu. Bu yüzden mahkeme hayli zaman kaybetti.

Yalnız, herkesi güdüren bâzı hâdiseler bu sıkıcı geçit resmine çeşni vermek bakımından işe yaradılar. Hicri Tan adını taşıyan zat, işe Nuhtan başlâdi. Hakim kendisine bu hâdiselerin mürettep olup olmadığını sorduğunda filozof tanık bir misalle mukabele etti. Bütün dinler Cenabıhakkın mevcudiyetini bildiriyordu. Ama bu mevcudiyetin elle tutulur bir delili var mıydı? Yoktu. Gene de hepimiz, Allanın varlığına inanıyorduk. Bu, delile lüzum hissettirmeyen açık bir hakikatti. İşte, 6/7 Eylül hâdiselerinin mürettep olduğuna dair inanç da buna benziyordu. Polis Mehmet Araş savcı muavininden "Cim savcı muavini' diye fezleke ağzıyla bahsedince, kimsede can kalmadı. Komik unsurları zenginleştirmede Fatin Rüştü Zorlunun avukatı Ertuğrul Akça da, üzerine düşeni yaptı. Bir tarak mikrofon başına geldiğinde, daha Başkan adını ve mesleğini sorarken, uykudan yeni uyanmış gibi yerinden fırladı ve "Yemin etmedi, reis bey" dedi. Herkes hayretle baktı, Sonra herkes gülmeye başladı. Başol, Allahtan

Zorlu Yassıadada
Hesap vermek zor geliyor.

ki sakin bir günündeydi. Başını ters ters sallamakla iktifa etti. Gene Ertuğrul Akça "piyazlama" usulüyle Başkam ve hakimler heyetini kendi fikrine getirmek için, bir talepte bulunmadan fince Divanı göklere çıkarmaya kalkışınca Başkan "Bunları bırakın efendim, neyse talebiniz onu söyleyin" diyerek bu usullerin sökmeyeceğini bir defa daha hatırlattı.

Tabii bu gibi hâdiselerde, tarak olarak huzura getirilenlerin tecrübesizliği başrolü oynuyordu. Adamlar bir mahkeme kusurunda nasıl duru* lacağını bilmiyorlardı. Böyle olunca koca bir Yüksek Adalet Divanı önünde şaşırıyorlar, hattâ şaşkınlaşıyorlardı. Ama, onları huzura getiren iddia makamının da başarılı bir seçim yaptığım iddia kolay değildi. Bu konuda Menderesin avukatlarıyla Başsavcı arasında geçen bir tartışmada dinleyicilerin çoğu, bir noktada, Burhan Apaydına hak vermekten kendilerini alamadılar.

Menderesin avukattı iddia makamının boyuna şahit ikame etmesinden hoşlanmamıştı. Her önüne gelen artık, "benim bildiklerim var" diye başvuruyor ve Yassıadaya getiriliyordu. Bunlar, adetâ mürettep şekilde. 6/7 Eylül hâdiselerinin mürettep olduğu hususunda cümlelerle söze başlıyorlar, sonra bir takım yuvarlak lâfları tekrarlayıp duruyorlardı. Başsavcı cevabında gerçi hâldi bir hususu belirtti. Türk milleti bu hâdiselerin lekesinin dünya umum! efkârı tarafından kendi üzerine sürüldüğünü görmüş ve bundan derin bir infial duymuştu. Şimdi, kendisini temizlemek için bütün bildiklerini, gördüklerini Divan önünde anlatmak istiyordu. Bunu önlemenin ne imkânı vardı, ne de bu kimsenin hakkıydı. Bu görüşe nitekim, mahkeme heyeti de katıldı. Ancak gene de Başsavcının dikkat etmesi gereken bir husus vardı: Hiç bir şey söylemeyen, dişe dokunur hiç bir şey bilmeyen kimseleri elemek! Zira bunlar vakit kaybettirmekle kalmıyorlar, aynı zamanda dâvanın ciddiyetine, dolayısıyla da iddia makamının vaziyetine zarar veriyorlardı.

Nitekim, 6/7 Eylül hadiseleriyle ilgili duruşmaların bu haftanın Ortalında ve sonunda cereyan eden safhalarında sâdece iki tanık maddi delilden bahsederek 6/7 Eylül hâdiselerinin mürettep olduğunu ortaya koydu.

Bir de, başka bir tanık salonda bir anlık heyecan yarattı. Adam sözlerine "Ben mürettibim" diye başladı. Fakat 6/7 hâdiselerinin aranan mürettibin değil, Demokrat İzmir gazetesinin mürettibiydi!

Gökayın esrarı

Haftanın ortalarındaki o gün, İstanbul vilâyetinin hâdise tarihindeki Levazım Müdürü İsmail Tançelik Gökayın kendisine yapmış bulunduğu bâzı ifşaattan bahsetti. İlk defa olarak Yassıadadaki duruşma salonunda "Numaracı F. K. G."nin esrar perdesi öylesine aralandı ki, bizzat kendisi bir itirazda bulunmak kudretini gösteremedi. Tanık, Gökaya dost bir tanıktı. O kadar ki, bir ara Başkan adama sanık avukatı gibi konuşmamasını ihtar etti ve sâdece bildiklerini söylemesini istedi. Tançelik ifadesinde zaman, mekân, şahıs ve vak'a söylüyordu, üstelik sözlerinin doğruluğundan öylesine emindi ki anlattıklarının derhal Gökaya sorulmasını istedi. 7 Eylül günü Levazım Müdürü Vali Konağına gitmişti ve saat 14.30'da evden F.K.G. ile birlikte çıkmıştı. Kapıda bekleyen arabanın numarası 00001 değil, 00002 idi. Valiyle Levazım Müdürü arkaya binmişler, polis memuru şoför mahalline oturmuştu. Aradaki cam bölme de kapatılmıştı. Araba Karaköye geldiğinde iki adam yapılan tahribatı, bilhassa parçalanmış otomobilleri görmüşlerdi. Gökay zaten son derece huzursuz bulunmaktaydı ve mutadının hilafına hemen hiç konuşmamaktaydı. Tançelik kendisine harap otomobilleri göstermişti. Bunun üzerine Gökay şöyle demişti:

"— Eşşekoğlu eşşekler tertiplediler, yaktılar, yıktılar, şimdi de kurban arıyorlar."

İstanbulun Küçük Valisi arkadan izah etmişti. Tertip Menderesin eseriydi. Gedik için de söylediği şuydu:

"— O, Gestapo şefi kılıklı herif dün akşam benim karşıma geçmiş, milli galeyanda, vatandaşa dokunmayın diyordu. Görsün bakalım, milli galeyanı.."

Gökaya büyük saygısı bulunduğunu belirtmekle söze başlayan ve "kendisinden dalma "Muhterem Gökay" diye bahseden tanık Başkandan, ifadesine devam etmeden önce bu hususu hatırlayıp hatırlayamadığının F.K.G. den sorulmasını istedi. Bayar ve Menderes kendisine bakıyorlardı. F.K.G. ufacık bir kurulu oyuncak gibi zıplaya zıplaya mikrofon başına gitti, hatırlayamadığını söyledi. Ama, hâdiseyi yalanlamaktan da dikkatle kaçındığı göze çarptı.

."— Ben 7 Eylül günü öğleyin eve gelip gelmediğimi bile hatırlamıyorum." dedi.

Ancak, Başkanın bir suali üzerine Levazım Müdürünün yalan söyleyecek bir insan olmadığını da bilhassa ifade etti. Bundan başka, Gedik hakkındaki sözlerini söylemiş bulunabileceğini, kanaatinin bu olduğunu belirtti. Bildirdiğine göre bu kanaatini daha önce de ifade etmişti.

Sanık Gökay duruşmada

Boyundan büyük iş tuttu

Bunun üzerine tanık İkinci hâdiseyi anlattı. 9 Eylülde Gökay kendisini Vali Konağına çağıttırmış, işi yoksa arabasına binip kendisiyle birlikte gelmesini istemişti. O gün vali karşı yakaya geçmekteydi. Kabataşta Levazım Müdürüne, valilikten istifa etmiş bulunduğunu söylemişti. Bunun üzerine Tançelik te "İyi ettiniz. Bir eşkiya çetesiyle çalışacak yerde ayrılmak daha hayırlıdır" demişti. Başkan Başol tanığa "Eşkiya çetesi" tabiriyle kimleri kastettiğini sordu. Tançelik gayet fütursuz "Bayar, Menderes, Gedik ve arkadaşlarını kastetmiştim" cevabını verdi. O devirde böyle konuşabilmek Başkanı biraz şaşırtmıştı...

"— Demek söyleyebildin ?" dedi.

Ama aslında bunda şaşılacak bir cihet yoktu. Kendisine aynı kimselerden iki gün önce "Eşşekoglu eşşekler" diye bahseden bir valiye, camları kapalı araba içinde bu zevat hakkında "Eşkiya çetesi" tâbirini kullanmanın bir güç tarafı mevcut değildi. O gün araba vapurunda -tanık ismi karıştırdı ama, Hamit Şevket İnceden bahsettiği anlaşıldı-, arabası içinde İnce kardeşlerden birine rastlanılmış ve Gökay gidip onunla konuşmuştu. Arabaya döndüğünde konuştuğu adamın muhterem kardeşinin-Refik Şevket İnce-, ölümüne Menderesin sebep olduğunu söylemiş, "bunlar böyledir İşte, cinayet bile işlerler" demişti. Tanığın maruzatı bundan ibaretti.

Tançelikin anlattıklarını Zorlu gülümseyerek, Menderes son derece sinirli, Bayar dikkatli dinlemişti. İfade tamamlandığında Başkan Başol sanıklardan bu hususta bir şey söyleyip söylemeyeceklerini sordu. Menderes Gökaya baktı, fakat eski valisinin kıpırdamak niyeti yoktu. Bunun üzerine bizzat mikrofon başına geldi ve :

"- Bu hususta bir şey söylemek Gökaya düşer dedi. Ben sâdece şunu belirtmek istiyorum. Valinin 9 Eylülde söylediği sözler, o sabah verdiği istifasının doğurduğu infialin neticesi olabilir. Bunun bir suç delili olarak ikamesi yersizdir."

Dönerken tekrar F.K.G. ye baktı. Sanki "Kalk, konuşsana!" demek istiyordu. Ama eski valisi gene, tınmadı bile. Kalkmadı ve ifadeyi reddetmedi.

Gökayın torbasındakiler

Gökayın 6/7 Eylül hadiseleriyle ilgili bilgiye sahip bulunduğu, hattâ bir takım suçlayıcı ses bandlarını saklamış olduğu evvelden beri söylenen lâflar arasındadır. Rivayete göre F.K.G. bu vesikalar sayesinde düşük iktidara mütemadiyen şantaj yapmış ve düşük iktidar kendisini mahkemeye veremediği gibi, İstanbuldan ancak Bern Büyük Elçiliğine tâyin-suretiyle uzaklaştırmaya muvaffak olmuştur. Bu efsaneler halk arasında Küçük Valiye bir belirli itibar bile sağlamıştır. Halbuki duruşmalar boyunca Gökayın tutumu hiç de böyle olmadı. Hâdiselerin mürettep olduğu hususunda hiç bir şey bilmiyordu. Kendisine hiç kimse bir şey söylememişti. Gerekli bütün tedbirleri almıştı. Bir mesulün bulunduğundan haberi yoktu. Tançelikin ifadesi bütün o şayiaların dikkat ve itinayla hangi kaynaktan beslendiğini ortaya çıkarması bakımından alâka çekici oldu. Bizzat Gökay, rivayetleri kâh böyle, kâh şöyle konuşarak beslemişti. Meselâ gazeteciler kendisinden "bir takım teyplerin mevcudiyeti"nden bahsedip bu hususta bilgi sorduklarında katiyetle hayır dememiş, plâk sevdiğini, kendisinde teyp de bulunabileceğini gülerek söylemişti.

Gökay, Tançelikin reddedemediği ifadesinden memnun da kalmadı değil. Böylece hâdiseleri, hiç olmazsa tasvip etmediği ortaya çıkıyordu.

Bir başka vali

Fakat bir başka vali, 6/7 Eylül dâvasının son iki duruşmasında hiç de rahat dakikalar geçirmedi. Bu, İzmirin sevimsiz mülki Amiri Kemal Hadımlıydı. Zaten gerek haftanın ortalardaki, gerekse sonundaki du-

ruşmalarda tanıkların büyük kısmı İzmirliydi ve Kemal Hadımlının marifetlerini gözleriyle görmüşlerdi Ama İzmirli tanıklar arasında ifadesi en ziyade alâka çeken ve Başkan dahil herkesi neşeye boğan Arif Bartu oldu. Arif Bartu NATO'da çalışan bir teknisyendi. Bütün İzmir kendisini tanıyordu. Şöyleydi, böyleydi Ama 6/7 Eylül günü Kemal Hadımlının peşin den ayrılmamış ve valinin bütün hareketlerini takip etmişti. Söylediklerini cerhetmek kudretini, şımarık tavırlı vali bulmaktan âciz kaldı. Zira tanık her sualin cevabını tafsilatıyla veriyor ve hakikatleri ortaya koyuyordu. Anlattığı açıktı: İzmirdekl tahribatı, bizzat Hadimimin idaresindeki ekip ler başarmışlardı! Arif Bartunun kulmal Hadımlı", "Yaşa Adnan Menderes" diye bağırdıkları sırada resim çekmek isteyen gazete fotoğrafçılarını kovmaları için polislere "Çekin şu orospu çocuklarını" diye emir vermişti. Duruşma salonunun basına ayrılan kısmında oturan gazeteciler, sözün zaten antipatik sahibine biraz daha hırsla baktılar. Bu sırada o, bir takım - kendine göre- kurnaz suallerle tanığı şaşırtmak istiyordu. Ama Arif Bartu -İzmirliler bilirler- öyle "kül yutacak" adam değildi. Başkana şikâyeti yapıştırdı:

"— Efendim, ifademi gürültüye getirmek istiyor.."

Halbuki ifade gürültüye gelmedi. Zira Bartunun söyledikleri daha evvel başka tanıkların anlattıklarını tutuler ve bildiklerini anlattılar. İşin başından beri, başta büyük patron Adnan Menderes, 6/7 Eylül hâdiselerinin bütün İstanbullu sanıkları kusurun Orduda bulunduğunu ortaya koymağa çalışıyorlardı. Kendileri ellerinden gelen her şeyi yapmışlardı ama, ah şu Ordu yok mu! Bizzat Gökay o akşam, tam vakt-ı zamanında askeri birliklerden yardım istediğini, fakat komutanlar Bayarla Menderesi geçirmeğe gitmiş olduklarından arzusunu iletemediğini söylemişti. Halbuki haftanın sonundaki gün, o zamanki komutan emekli Orgeneral Vedat Garan bu ifadenin asılsızlığını belirtti Orgenerale göre, İstanbul Emniyet Müdürü kendisine 18.45'de telefon etmiş, 19'da da Müdür Muavini Ahmet Paf-

6/7 Eylül sanıkları Yüksek Adalet Divanı huzurunda hesap veriyorlar

Suçu birbirlerine yüklediler

landığı bir takım tâbirler pek tuttu ve pek beğenildi. Kemal Hadımlı o gece "Sanki tahrip işini ihaleyle üzerine almış bir müteahhit durumunda" idi ve sağa sola emirler veriyordu. Vali, Yunan Konsolosluğunun önüne çapulcuların omuzlan Üstünde gitmiş, Hadımlı o sırada "Bir seçim adayı gibi orayı burayı selâmlamıştı". Zaten bütün tahrip hareketlerini hep "Beşuş bir çehre" ile seyretmişti. Yunan konsoloshanesini yakanlar Türk Petrola ait bidonları iplerle balkona çıkarıp binayı ateşe vermişlerdi. Arif Bartu, valinin bir hajlti marifetini açıkladı. Çapulcular tarafından omuzlara alındığı ve bunların "Yaşa Keyordu. Tıpkı efendisi Gedik gibi Hadımlı da hâdiseleri başta bir "milli galeyan" olarak almış, nasıl Gedik "brütal hareket edilmesin" demişse o da, "halka karşı sert davranmayın" demiş, hatta nümayişçilere hitaben irad ettiği nutuklarda onları tebrik ederek "Sizin arzularınız her şeydir" veya "İzmirin şerefini kurtardınız" neviinden laflar etmişti.

F.K.G. nin başı dertte

Haf tanın ortasında Kemal Hadımlının başına gelenler, haftanın son günü F.K.G. ye tekrarlandı. O gün, daha evvelce dinlenememiş bulunan bâzı tanıklar mikrofon başına gelditalı yazılı emri getirmişti. Bunun üzerine saat 20'de askeri birlikler sevkolunmuştu. Askeri birlikler itfaiye birliği olmadığı için ancak bu kadar zamanda hazırlanabiliyorlardı. Orduya yapılan müracaat geç kalmıştı. Başkan sordu:

"— Ne zaman müracaat etselerdi, birlikleri zamanında sevkedebilirdiniz?"

Garan cevap verdi:

"— 16.30'da..."

Bâzı sanıklar birbirlerine baktılar. 16.30'da büyüklerinin tertiplediği hadiseler henüz "millî galeyan" dan ibaretti. Hiç o zaman askerden yardım isterler miydi?

T İ Y A T R O

İstanbul

Kadıköyde yeni mevsim

Evet, Kadıköyün de artık bir tiyatro mevsimi var, çünkü devamlı temsiller veren bir tiyatroya kavuştu. İstanbulun iki milyona yaklaşan nüfusundan en az beşte birini barındıran Anadolu yakasınn sakinleri artık tiyatro seyretmek için Pendikten, Bostancıdan, Suadiyeden, Modadan, yahut Çamlıca eteklerinden kalkıp, gece vakti, denizaşırı uzunca bir yolculuğa göze alarak tiyatro görmek için Beyoğlu yakasına geçmek lüzumunu hissetmiyorlar, bu zahmete de. katlanmıyorlar. Bütün külfetleri Süreyya Sinemasının üstündeki kendi tiyatrolarına kadar gitmekten ibaret.

Kadıköy Tiyatrosunun açılması, İstanbul şehrinin sanat hayatı ve temaşa ihtiyacı için büyük bir boşluğu doldurdu. Geçen yıl Şehir Tiyatrosunun burada açtığı sahne hiç seyircisiz kalmadı. Ama bir, birbuçuk aydan programdan inmeyen temsillerin değişik eser görmek isteyen, tiyatroya olan susuzluğunu tek eserle gideremeyen Kadıköylülere yetmediği de bir gerçekti. Bu bakımdan, bu yıl tatbikine başlanan saat 6 tiyatrosundan en flok faydalanan Kadıköy seyircileri olmuştur. Çünkü saat 6 ve 9 temsilleri, kendilerine, matineli suvareli iki eser seyretmek imkânım veriyor. Bu, şimdilik, Kadıköylüler için ikinci bir tiyatroya sahip olmak demektir.

Kiralık Aşık

Kadıköy Tiyatrosunun, bu mevsim başında sahneye koyduğu eser, Fransız tiyatrosunun hemen her mevsim büyük bir başarısını kutladığı Marcel Achard'ın "Domino"su oldu. Marcel Achard'ın Fransız Akademisine seçildikten sonra gevşeyeceğinden, "ölümsüzler" araşma katıldıktan sonra eski başarılarıyla geçinmeğe kalkacağından endişe edenler ne kadar yanıldıklarını anlamakta gecikmediler. Bütün hasılat rekorlarını kırarak yıllarca afişte kalan "Patates" ten sonra şimdi de "L'Idiote"u bütün Patisin görmek için usun kuyruklar yaptığı yeni tir zafer halini almak üzeredir.

"Domino" piyesi Achard'ın eski piyeslerinden, en iyilerinden biridir Son zamanlarda Komedi Fransez repertuvarına da alınmış ve tekrar güzel bir şekilde sahneye konulmuştur "Donimo" da "Jean de la Lune", "Patates" ve daha başka birçok eserlerinde olduğu gibi,- Achard'ın yaratmakta üstad olduğu nevi şahsına münhasır kahramanlarından birinin adını

"Çat Kapı"dan bir sahne

Gençliğin sözcüsü

taşır ve bütün eser onun etrafında döner. Achard'ın zengin muhayyelesi, bu sefer, "kiralık" bir âşık yaratmıştır, öyle bir âşık ki, kıskanç bir kocanın şüphelerini, gerçek âşıkın üzerinden kendi üzerine çekecek, böylece güzel bir kadım müşkül bir durumdan kurtaracak, eski bir gönül macerasının, çoktan kapanmış bir gençlik macerasının nahoş, hattâ tehlikeli neticeler doğurmasına mâni olacaktır. Zira maceranın Hakikî kahramanı, kıskanç kocanın en yakın aile dostu ve arkadaşıdır. Kıskanan ve karısını çok seven koca pek kudetli bir iş adamıdır. Şüphe içini kemirmektedir ve devam ettiğini sandığı bu macera yüzünden arkadaşını mahvetmeği aklına koymuştur.

"Domino "das Zobu ve Hün

Malûm bir hikaye

İşte "Domino"cuk bütün bunları önlemek, maziye ait zararsız bir aşk macerasının yıllardanberi ortadan kaybolmuş kahramanı olarak gözükmek ve buna kıskanç kocayı inandırmak için yüksek bir ücretle kiralanmıştır. Ama bu "kiralık âşık" ta nihayet bir insandır ve güzel kadınları "şakadan" değil "gerçekten" sevmesini bilen bir insandır. Nitekim öyle Olur, kendisini kiralayan güzel Lorette'i düştüğü müşkül durumdan kurtarmak için vazifesini Öyle bir yapar, ona öylesine hayran olur ki, nihayet herşeyi unutur, onu gerçekten sever. Kadın da hakiki sevgiye susamıştır, o da herşeyi unutur, "Domino"nun ücretle tutulmuş bir "kiralık aşık" olduğunu, kocasını, onun kendisine «ağladığı debdebeli hayatı, parlak istikbali, herşeyi unutup mütevazi bir hayatı paylaşmak pahasına Domino'ya bağlanır.

Bu kadarı da olur mu? demeyiniz sakın. Marcel Achard bu! İnsana en olmaz görünen şeyleri olur göstermenin ustasıdır o! Kahramanlarına öylesine sıcak, insanı saran bir tabiilik, bir gerçeklik verir ki en olmıyacak halleri, duyguları ile onları benimsersiniz. Achard gerçek bir şairdir, onun yaptığını yapar, sizi büyüler. Domino da o büyünün hamuruyla yoğurulmuş tiplerinden biridir.

Sahnedeki oyun

Böylesine sevimli bir tipi Şehir Tiyatrosu içinde Vasfi Rıza Zobudan başka kim hakkıyla yaşatabilirdi? Eseri, Turgut Atalayın göz okşayıcı dekorları içinde sahneye de ustaca koymuş olan bu değerli komedyen, oyunundaki rahatlık tabiilik ve sıcaklıkla seyirciyi doyuruyor ve, itiraf etmek lâzım ki, böylesine bir rolün kendisine biraz geç verilmiş olduğunu, hemen hemen, unutturmağa muvaffak oluyor.

Vasfi Rıza Zobunun rejisör olarak ustalığı, böyle bir role ilham verecek vasıfların bâzılarından henüz mahrum olan genç bir kadın sanatkâra, sevdiği zengin, kibar ve güzel Parisli kadını oynıyan Gül Gülgûnun oyununa kazandırdığı ölçüden, avrupailikten belli. Gül Gülgûnun bu gibi rollerde biraz **daha** tecrübesi olsa, rolün "kadınlık" tarafını biraz daha iyi kavrasa, Dimino'yu, bir sahneden öbürüne, derece derece sevmeğe başladığını, metnin kendisine replik halinde verdiği ve vermediği, bâzan bir

bakış, bir dinleyiş, bir susuş halinde ifade ettiği, imkânları değerlendirerek seyirciye duyurabilse -daha doğrusu önce kendisi duysa- temsilin seyrine doyum olmıyabilirdi.

Ama Haller'i, o kudretli iş adamını ve heybetli kıskanç kocayı Hadi Hün ağırbaşlı, duygulu ve güzel fiziğini değerlendirmesini bilen cazip bir oyunla o kadar güzel oynuyor ki, diğer rollerde görülen ufak tefek aksaklıklar, isteksizlikler, yapmacık ve "eskimiş" kalan taraflar unutuluyor. Mahmut Moralıya gelince: Kısacık rolünde, eski melodram tiyatrosunu hatırlatan bir tip çizmesine rağmen, zevkle seyrediliyor.'

Çatırdayan kapılar

Kadıköy Tiyatrosunun saat 9 temsillerinde seyircilerine sunduğu ikinci eser "Çat Kapı" adım taşıyor ve bütün temsil boyunca, gerçekten en çok duyulan şey de, kalabalık eşhastan bilhassa gençlerin, her giriş çıkışta hızla çarptıkları -dekorları sarsacak kadar hızla çarptıkları- kapıların çatırtısı oluyor.

Michel Fermaud'nun piyesi -"Les Portes Claquent"- bir eski-yeni çatışması. Daha doğrusu büyüdükten sonra kendi çocuklarını tanımaz hale gelen ve örnekleri bugün hemen her memlekette görülen ailelerden birinin yaşadığı hayat. Bütün acayiplikleri, acı ve tatlı taraftarıyla bu hayat bize eskilerden, yâni büyüklerden çok yenileri, gençleri tanıtmak istiyor. Fermaud'nun ışık tuttuğu zamane gençleri hoyrat, saygısız, âvâre ve bencil görünüşlerinin altında temiz bir yürek, iyi duygular taşıyan varlıklar. Bütün eksikleri inanacak bir şeye ve "yarın" a bel bağlıyamamaları, kendi ailelerinin içinde bile kendilerini yalnız hissetmeleri. İki nesil arasındaki bu anlaşmazlığın, bu ayrılığın sebepleri sakın büyüklerin değişen zamana, yeni zevklere ve görüşlere uymaya, gençleri hiç olmazsa "anlamaya" biraz olsun gayret etmemelerinden beri gelmesin?..

Michel Fermaud vaaz etmek itfa piyes yazmadığından, bu konuda bize birşey söylemiyor. Ama ortaya koyduğu gerçeklerle bizi güldürürken bile düşündürmesini biliyor.

Evet, "Çat Kapı"yı seyrederken, bu yolgeçen hanı gibi herkesin -hattâ kim olduğu neden sonra anlaşılan bir İhtiyar yabancı erkeğin- biribirinden habersiz ve fütursuz kapıları çarparak girip çıktığı acayip evde olup bitenlere bol bol gülüyoruz. Yazar, ustalığını gösteren nükteli konuşmalar bir yana, güzel "durum"lar, "kiprakka"lar ve sürprizlerle bize hakiki ve -en zoru- alışık olduğumuz Fransız komedilerine benzemiyen bir komedi sunuyor.

Sahnedeki oyun

Tunç Yalmanın rejisör olarak başarısı, bu tatlı esere muhtaç olduğu dinamizmi, kıvraklığı ve tempoyu verebilmiş olmasında. Bizim sahnelerimizde, hele komedilerde, bunlar en ihmal edilen, bu yüzden de temsillerin zevkini kaçıran en mühim unsur lardır.

Anne'de Nezihe Becerikli, Baha'da Rıza Tüzün, Büyükanne'de Şaziye **Moral, Büyükannenin ihtiyar âşıkında da Yaşar Özsoy eski nesil canlandiriyorlar. Nezihe Becerikli tatlı, duygulu bir oyunla henüz kocasını kıskanmak vs yanlış bir şüphe üzerine evini bırakıp gitmek yaşını aşmamış Anne'yi seyirciye sevdiriyor. Fakat asıl büyük başarıyı, ihtiyar aşıkını odasına almakta ve onu "masum" kâğıt oyunlarıyla bir hayli "sığdırmakta" mahzur görmeyen ve bu bakımdan torunlarına taş çıkartan Büyükanne'de Şaziye Moral gösteriyor. Bu nefis kompozisyonu Şaziye moralin en güzel, en isabetli yaratışlarından biri olarak kalacaktır. Hiç sözü olmıyan İhtiyar Aşık'ta ise Yaşar Özsoy, sahnemizin bu emektar ve değerli komedyeni, sâdece makyajı, kılığı, kıyafeti ve sahneden geçip gitmesiyle bir tip yaratmağa muvaffak oluyor.**

Gençlerden François'da Erdinç Üstün, Pinky'de Leylâ Altın, Dominique'de Muallâ Kaynak, Daniele'de Birsen, Georges'de Saltuk Kaplangı canlı, sevimli oyunlarıyla esere muhtaç olduğu tazeliği, hareketliliği kazandırıyorlar. Oyunları, bir bütün halinde, ahenkli ve ifadeli.

Kadıköy Tiyatrosunda hakiki kadrosunu ve çerçevesini bulmuş görünen "Çat Kapı"nın uzun ömürlü olacağı, belki şehir içinde Şehir Tiyatrosunun diğer sahnelerini de dolaşacağı tahmin edilir. Çünkü bu eser bütün İstanbulluların zevkle seyredecekleri bir tiyatro değeri taşıyor ve ahenkli bir birlik içinde kusursuz oynanıyor.

Yılın Beşinci ve
EN BÜYÜK ÇEKİLİŞİ:
15
APARTMAN DAİRESİ
5 ARSA
ve
1 MİLYON
liralık çeşitli para ikramiyeleri
SON PARA YATIRMA GÜNÜ
14 KASIM 1960
YAPI ve KREDİ BANKASI